

بسمه تعالی

توشه راه مسجد

ماه مبارک رمضان ۱۴۴۷

مقدمه:

حمد و سپاس خدای را که مسجد را بهترین مکان برای بشر قرار داد^۱ و خدمت به آن را شرف انسانیت دانسته و تعهد بر تعمیر و تطهیرش را از انبیائی چون ابراهیم (علیه السلام) گرفت^۲ و زنانی همچون حوا، هاجر، مریم و خدیجه (علیها السلام) را خادمه‌اش قرار داد و مشرکان را محروم^۳ و مومنان را مخصوص مسجد گردانید^۴ و امنیت ظاهری و آرامش باطنی را در آن قرار داد^۵ و اولین نقطه زمین (دحو الارض)^۶ و آخرین مکانی که بعد از زلزله قیامت می ماند^۷ را مسجد قرار داد.

و سلام و درود بر پیامبری که رسالتش را از مسجد شروع و با مسجد ادامه داد و بیشتر عمر خویش را در مسجد گذرانید^۸، و سنگِ ساختِ مسجد را بدوش می کشید، و با مسجد وحدت را در جامعه حاکم کرد و هر چه باعث نفاق و تفرقه بود را

۱- «إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ. آل عمران / ۹۶

۲- «وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنَّ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ. البقرة / ۱۲۵/

۳- مَا كَانَ لِّلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ. التوبة / ۱۷

۴- «إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ. التوبة / ۱۸

۵- وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا. آل عمران / ۹۷

۶- «إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ. آل عمران / ۹۶

۷- قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: تذهب الارضون كلها يوم القيامة إلا المساجد فانها ينضم بعضها إلى بعض. كنز العمال ۶۵۲/۷

۸- قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: الْمَسَاجِدُ مَجَالِسُ الْأَنْبِيَاءِ - مستدرک الوسائل ص ۳ ج ۳۶۲

با مسجد دور کرد؛ و سلام بر مولود مسجد^۹، و کسی که درب خانه او به مسجد بسته نشد^{۱۰} و در مسجد کوفه به شهادت رسید.^{۱۱}

و درود بر اهل بیت علیهم السلام که اهل مسجد اند^{۱۲} حتی در زمانی که سبّ شده و مورد تهدید بوده‌اند مسجد را تنها نگذاشتند بالاخص امامی عجل الله تعالی فرجه الشریف که ظهور، قیام و محل سکونت و حکومت او مسجد خواهد بود.^{۱۳}

گفتار اول:

اکنون که انقلاب اسلامی به بیش از چهل سالگی رسیده و پیشرفت های سیاسی و امنیتی و نظامی قابل قبولی حاصل شده است. علوم اسلامی در راه پیشرفت است خصوصا در علوم قرآنی، ولی همه می دانیم که این نهضت از انحصاری ترین پایگاه اسلام (مسجد) شروع شد و رهبری آنرا امامان مسجد عهده دار بودند. آمریکایی ها اعتراف کردند مراقب منافذ بودیم و برای مسجد و ائمه آن ارزشی قائل نبودیم و نفوذ مسجد و امامان آن بود که کمر ما را شکست و انقلاب به پیروزی رسید از اینجا بود که بر ضد امامان مساجد فعال شدند و آسیب های بزرگی زدند و می زنند؛ امام خمینی رحمه الله همواره اصرار داشت، مساجد را جدی بگیرند و علوم مسجدی را که منشعب از کارکردهای تخصصی آن است کارشناسی کنند مثل رشته های معماری، تربیتی، بهداشتی، حقوقی، قضائی، روانی، اجتماعی، سیاسی و حتی شیمی، ریاضی و هندسه تا فقه و اصول، معارف و تفسیر مسجد. و ای کاش خدمت گزاران مساجد، کارشناس مسجد هم بودند. وقتی دبستانی که برای چند ساعت آموزش برای سنین خاص، عوامل مختلفی همانند: سرایدار، ناظم، معاون، مربی پرورشی، کارشناس، راهنما و بازرس را بکار می گیرد چرا برخی امامان مساجد در مسجد که علاوه بر مکان آموزش و تربیت، همه روزه برای زن و مرد و تمام سنین با سلايق گوناگون و فرهنگ های متفاوت بیسواد و باسواد، چندین مرتبه در روز پذیرای همه افراد است بدون آشنایی کامل با نیازهای عبادی، روانی، خانوادگی و احکام مسجد وارد می شوند و این موجب می شود صدها مورد کارهای ناپسند بعنوان دین ارائه شود.

۹- بحار الأنوار (ط - بیروت)، ج ۳۵، ص: ۸

۱۰- سَدَّ الْأَبْوَابَ إِلَّا بَابَهُ - بحار الأنوار ۹۹ ۱۰۶

۱۱- فزت و رب الكعبة - بحار الأنوار (ط - بیروت)، ج ۴۲، ص: ۲۳۹

۱۲- وَالْبَيْتُ هُوَ الْمَسْجِدُ الْمُطَهَّرُ وَ هُوَ الَّذِي قَالَ اللَّهُ تَعَالَى أَهْلُ الْبَيْتِ فَتَحْنُ أَهْلُ الْبَيْتِ بِحَارِ الْأَنْوَارِ ج ۱۰ ص ۱۳۸

۱۳- إِذَا ظَهَرَ الْقَائِمُ عجل الله تعالی فرجه الشریف قَامَ بَيْنَ الرُّكْنِ وَالْمَقَامِ وَ يَنَادِي بِنَدَائِهِ ... أَلَا يَا أَهْلَ الْعَالَمِ أَنَا الْإِمَامُ الْقَائِمُ - إلزام الناصب فی إثبات الحجة ج ۲، ص: ۲۳۳

اگر مثل اهل سنت در جهان و حتی در ایران برای هر پانصد نفر یک مسجد می داشتیم با اینکه کارکرد مسجد در سیره اهل بیت (علیهم السلام) و فرهنگ شیعه چند برابر اهل سنت است مشکلات روانی، امنیتی و آسیب های اجتماعی این گونه خودنمایی نمی کرد. اگر همه مردم دسترسی به مسجد داشته یا آنقدر مسجد زیاد بود که قدرت انتخاب داشتند نظام و رهبری زودتر به اهدافشان می رسیدند.

گرچه مساجدی بزرگ و مجهز ساخته شده اما به این دلیل که دسترسی ها مشکل شده مساجد کم رونق است در مقابل اگر مساجد ساده و کوچک و زیاد بود امامان موفق تر، مساجد با رونق بیشتر، فاصله ها کم و تعمیر و نگهداری آسان تر بود. اگر به جای حسینیه و نمازخانه و فرهنگسرا، مسجد می داشتیم توان فرهنگی ما تقسیم و تضعیف نمی شد. اگر برخی ارگان های فرهنگی مثل اوقاف، بسیج، ارشاد از مسجد استفاده ابزاری نمی کردند، اگر بودجه ساختمان های مزاحم را فقط در مسجد هزینه می کردیم و اگر مساجد محل ختم یا سرای سالمندان یا ورزشگاه نمی شد و سایه مسجد بر سر ما بود و همه در خدمت مسجد بودیم فرزندان ما بهتر تربیت شده، جوانان ما با انگیزه و خانواده ها دلگرم می شدند. در زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) عده ای بهترین فرصت ها را در مسجد می گذراندند و در مواقع تهدید و خطر، کمک هایی مثل آتش نشانی، امداد و نجات، جنگ و جهاد و حتی کمک مالی به مردم نیازمند داشتند و نیاز فراوانی به ستادهایی همچون آتش نشانی، کمیته امداد، هلال احمر، راهنمایی و رانندگی و نیروی انتظامی و ارگان های دیگر نبود؛ آنها در مثل عیادت مریض و تشییع اموات حضور داشتند. (کمیته امداد مراجعه فقرا به مسجد را کم نکرد ولی مسجدی ها بهترین کمک به کمیته امداد اند) مسجدی ها با انگیزه تر از نظامیان جهاد می کنند (اگر همه امکانات دولت هم بسیج شود درصدی از عاشورا را نمیتوانند پوشش دهند) تا دیر نشده مسجد را بشناسیم و کارکردهای آن را بازخوانی کنیم و امامت آنرا ارزش بدانیم و خدمت به مسجد را افتخار بدانیم

تجربه حدود چهل سال کم توجهی به مسجد ما را بی نیاز نکرد و مسجد در گذشته و آینده پایگاه صالحان و انبیاء و معصومین (علیهم السلام) بوده و خواهد بود و حضرت مهدی (علیه السلام) در مسجد ظهور و در مسجد مستقر خواهد شد.

طلاب و فضلا امتیاز امامت مسجد را دارند، از مسجد به حوزه می آیند و بهترین ها به مسجد اعزام می شوند چون تنها گذاشتن مسجد و حضور در مراکز فرهنگی نه تجربه موفقی بوده و نه جامعه را قانع کرده است.

زیارت خدا، زیارت خانه خدا

زیارت برای مسجد بوده و مزاری غیر از مسجد نبوده^{۱۴} و هدف از حضور، زیارت مسجد و زیارت خدا، پیامبر ﷺ و مؤمنان است.

و زیارت حضرات انبیاء و معصومین (علیهم السلام) بعدها به کار رفته است و کلمه حج به معنی قصد زیارت خانه خدا و عمره به معنی آبادکردن مسجد با زیارت موحدین است.

گاهی رسیدن به این هدف چنان سخت و پرهزمت است که یک مرتبه در تمام عمر انسان کافی است (حج)؛ چرا که زیارت نتیجه یک عمر زحمت و گاهی به قیمت به خطر افتادن جان و عمر انسان است، بی جهت نیست گناه و معصیت یک عمر را می بخشد و به اندازه عمر ارزش و فضیلت دارد.

یک لحظه در مسجد و نماز در آن بهتر از چهل سال عبادت شبانه روزی در غیر مسجد است.^{۱۵} مثل امیرالمومنین (علیه السلام) لیاقت زائر بودن را دارند که فرمود: نشستن در مسجد برای من بهتر از نشستن در بهشت است؛ زیرا نشستن در بهشت سبب رضایت نفسم می باشد و اما نشستن در مسجد سبب رضایت پروردگارم می باشد.^{۱۶}

هر کسی توفیق زیارت را ندارد^{۱۷} چون علاوه بر آمادگی معرفت و لیاقت و دعوت می خواهد.

کسانی که به زیارت مساجد کوچک و بزرگ در روستاها و شهرهای دور و نزدیک شرفیاب می شوند، در زیارت همانند زائران کعبه به شمار می آیند.^{۱۸} و مساجد در اقصی نقاط عالم، شعبه هایی از مسجدالحرام اند؛ مسجد در حقیقت زیارتگاه های خدا روی زمین اند، که خداوند اجازه ساخت و بهره برداری آن را با هر اندازه و هر فاصله ای و به هر تعداد،

۱۴ - عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ: مَكْتُوبٌ فِي التَّوْرَةِ أَنْ يَبُوتِي فِي الْأَرْضِ الْمَسَاجِدُ فَطُوبَى لِعَبْدٍ تَطَهَّرَ فِي بَيْتِهِ ثُمَّ زَارَنِي فِي بَيْتِي أَلَا إِنَّ عَلَى الْمَزُورِ كَرَامَةَ الزَّائِرِ - بحار الأنوار (ط - بيروت)، ج ۸۱، ص: ۶

۱۵. وسائل الشیعه، ج ۸، ص ۲۸۸، ح ۱۰۶۸۴: فِي الْمَجَالِسِ بِإِسْنَادِهِ الْآتِي قَالَ: جَاءَ نَفَرٌ مِنَ الْيَهُودِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَسَأَلَهُ أَعْلَمُهُمْ عَنْ مَسَائِلَ فَأَجَابَهُ عَ إِلَى أَنْ قَالَ أَمَّا الْجَمَاعَةُ فَإِنْ صُفِّفَ أُمَّتِي كَصُفُوفِ الْمَلَائِكَةِ وَالرَّكْعَةُ فِي الْجَمَاعَةِ أَرْبَعٌ وَعِشْرُونَ رَكْعَةً كُلُّ رَكْعَةٍ أَحَبُّ إِلَيَّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ عِبَادَةٍ أَرْبَعِينَ سَنَةً

۱۶ - الجلسة في الجامع خير لي من الجلسة في الجنة؛ لأن الجنة فيها رضى نفسي، و الجامع فيه رضى ربي. بحار الأنوار ج ۸۰ ص ۳۶۲

۱۷. قال رسول الله (ص): ان الله اذا احب عبدا جعله قيم مسجد كنز العمال ج ۶۵۳/۷

۱۸. ثواب الاعمال، ص ۲۷: «قال رسول الله (ص): قال الله تعالى: إِنَّ بُيُوتِي فِي الْأَرْضِ الْمَسَاجِدُ وَإِنْ زَوَّارِي فِيهَا عَمَارُهَا فَطُوبَى لِعَبْدٍ تَطَهَّرَ فِي بَيْتِهِ ثُمَّ زَارَنِي فِي بَيْتِي فَحَقَّ عَلَى الْمَزُورِ أَنْ يُكْرِمَ زَائِرُهُ».

به ما داده تا اسباب زیارت آسان گشته و هر لحظه از شبانه روز بتوانیم شرفیاب شویم و از حضور در آن بهره ببریم^{۱۹} و هیچ گاه هیچ کس نمی تواند مانع بشود.

برخی ادیان اجازه ساخت معبد را ندارند (همان طور که ما اجازه ساخت مسجدالحرام را در شهرهای دیگر نداریم) انبیا و ائمه طاهرين (علیهم السلام) خود را زائر مسجد و مؤسس و خادم و خدمتگزار مسجد می دانند^{۲۰} و سعی داشتند تا بهترین و بیشترین اوقات خود را در مسجد باشند^{۲۱} در مسجد به دنیا آمده و در آن زیستند و خدمت کردند و از آنجا رحلت کردند و در کنار آن مدفون گردیدند.^{۲۲}

مساجد، سنگر و مهد مقاومت و ایستادگی در مقابل همه مشکلات بوده و خواهد بود. هر نهضتی از غیر مسجد (مراکز فرهنگی مصطلح) مقاومتی ندارد، سرگذشت ائمه (علیهم السلام) نشان می دهد با هجوم فراگیر علیه شیعه با مساجد، فرهنگ شیعه را مقاوم سازی کرده و گسترش دادند^{۲۳} (قیاما للناس) لذا دشمن ارکان فرهنگ مسجد را سست کرده تا نفوذ و سلطه اش آسان تر شود.^{۲۴}

سیمای مسجد (فضائل)

چنانچه تدبر قرآن غیر از قرائت، تلاوت و تفسیر است. تفکر در مسجد و بازخوانی کارکردهای مسجد لازم است و در اعتکاف هیچ گونه عملی وارد نشده است و حداقل سه روز ماندن بی دلیل نیست لذا از دستاوردهای انس و اعتکاف مسجد، شناخت کارکردها و خاطرات لذت بخش حضور در مسجد است

اگر مسجد غبار زدائی و شفاف شود کارکردهای متفاوت آن روشن و لذت بخش خواهد شد

۱۹. وسائل الشیعه، ج ۴، ص ۱۱۷، ج ۴۶۶۹: «عَنْ أَبِي ذَرٍّ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِي وَصِيَّتِهِ لَهُ قَالَ: يَا أَبَا ذَرٍّ أَتَعَلَّمُ فِي أَيِّ شَيْءٍ أُنْزِلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ أَصْبِرُوا وَ صَابِرُوا وَ رَابِطُوا وَ اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ؟ قُلْتُ: لَا. قَالَ: فِي أَنْتِظَارِ الصَّلَاةِ خَلْفَ الصَّلَاةِ يَا أَبَا ذَرٍّ إِسْبَاغُ الْوُضُوءِ عَلَى الْمَكَارِهِ مِنَ الْكُفَّارَاتِ وَ كَثْرَةُ الْاِخْتِلَافِ إِلَى الْمَسَاجِدِ فَذَلِكَ الرِّبَاطُ».

۲۰- و عهدنا الى ابراهيم و اسماعيل ان طهرا بيتي

۲۱. به عنوان فرد معمولی، نه به عنوان امام.

۲۲. در این که پیامبر و امام را می شود در مسجد دفن کرد به دلیل " وَ أَحَلَّ لَهُ مِنْ مَسْجِدِهِ مَا حَلَّ لَهُ وَ سَدَّ الْأَبْوَابَ إِلَّا بَابَهُ " نیاز به استدلال و توجه دارد.

۲۳- عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ ﷺ إِنِّي لَأَكْرَهُ الصَّلَاةَ فِي مَسَاجِدِهِمْ فَقَالَ لَا تَكْرَهُ - (بحار الانوار، ج ۱۴، ص ۴۶۳)

۲۴- وَدُّوا لَوْ تَدَّهْنُ فَيُدْهِنُونَ. القلم / ۹

کسانی که دوست دارند پاک باشند (فیه رجال یحبون ان یتطهروا) با اعتکاف و حضور مداوم و تطهیر مسجد (و عهدنا الی ابراهیم و اسماعیل ان طهرا بیتی) پاک می شوند

مبارک ترین قطعه^{۲۵} و اولین نقطه برآمده از زمین (دحوالارض)، و نخستین جایگاه انسان «إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ»^{۲۶} مسجد بوده و ساکت و با شعور است (خوشحال و ناراحت می شود)^{۲۷}

در زلزله آخرین «إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا» زمین مساجد ارزشهای سنگین خود را ظاهر خواهد کرد (و اخرجت الارض اثقالها) و همانند جزیره به هم می چسبند «ینضم بعضها إلی بعض»^{۲۸} تا بر حاضرین، شهادت دهد و از غائبین شکایت کند (یومئذ تحدث اخبارها). بعض مراکز مصداق «کلٌّ من علیها فان» است و مسجد مصداق «یبقی وجه ربک ذوالالجلال و الاکرام» است (کل بناء و بال علی صاحبه یوم القیامه الا المساجد)

به گواهی تاریخ کسانی که در خدمت مسجد بوده‌اند همانند مسجد جاودانه و ماندگار شده اند

وقف حبس الملک است و کاربری آن با واقف است اما مسجد فک الملک است و تولیت ندارد و کاربری آن قابل تغییر نیست. هیچ گروهی صاحب امتیاز نیست همه در استفاده از آن یکسانند. (وضع لکافه الناس) حتی امام و بانی و مؤسس و پیامبران خادم و مطهر مسجد بوده نه متولی.

مسجد خانه مردم است نه احزاب و مذاهب

نترسیدن از غیر خدا ابزار تعمیر کننده معنوی مسجد است، «... و لم یخس إلا الله»^{۲۹} است که نشانه علماء دین است:

«انما یخشی الله من عباده العلماء»^{۳۰}. ساخت و تعمیر ظاهر مسجد نیاز به طراز و تیشه و مصالح دارد

مسجد فرهنگ ساز است نه فرهنگ پذیر؛ آرامش آفرین است نه تشنج زا.

مسجد ادبستان همه است نه فقط دبستان کودکان و دبیرستان جوانان

^{۲۵} - آل عمران : ۹۶ إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ

^{۲۶} - آل عمران / ۹۶

^{۲۷} - وَ مِنْهُ قَالَ إِنَّ الْمَسْجِدَ لَنَزَوًى مِنَ الْخَامَةِ - (بحار الانوار، ج ۸۳، ص ۳۶۴، ۱۹)

إِنَّهُ - المسجد - لَيَتَشَبَّهُ مِنْ عُمَارِهِ؛ مستدرک الوسائل ۳ ۳۶۵

^{۲۸} - قال النبی ﷺ: تذهب الارضون كلها یوم القیامة إلا المساجد فانها ینضم بعضها إلی بعض. کنز العمال ۶۵۲/۷

^{۲۹} - التوبة / ۱۸

^{۳۰} - فاطر / ۲۸

پختگی فرهنگی به همراه دارد نه داغ شدن (هر داغی سرد اما هیچ پخته‌ای خام نمی‌شود) دیندار می‌کند نه فقط دین دان. مسجد زیارتگاه خداوند و دارالزیاره است «... ثمّ زارنی فی بیتی»^{۳۱} و اعلان عبودیت است نه فقط دارالعباده. مسجد دار التشریف است نه فقط دار التکلیف.

مسجد (مسجد الحرام) هدف سجده است نه سجده‌گاه. نماز و سجده در مسجد وضع الشی فی موضعه است (عدل) و نماز در غیر مسجد وضع الشی فی غیر موضعه است

مسجد مقصد است؛ نه وسیله و راه. (موضوعیت دارد و مقدمه نیست)

شلوغی آن ملال انگیز نیست و حضور زیاد در آن باعث سبک شدن و دلزدگی نمی‌شود. بهترین مکان برای رفع شک و تردید.

مسجد محل تجمع خوبان و سازندگان جامعه ای پاک است^{۳۲}

مسجد جامع، نشانگر جامعیت دستورات اسلامی است

مسجد جامع، نشانه مدنیت و تمدن اسلام است.

مسجد، پایگاهی است که بدون آن قوام و مقاومتی برای انسانها نیست. «قیاماً للنّاس»^{۳۳}

مساجد مشترک المنافع اند و توهین به هر یک اهانت به همه است.

ساخت، تعمیر، خدمت و حضور در مساجد یکسان است هرچند نماز متفاوت است.

خدمت به مسجد نشانه محبت خداست «قال رسول الله ﷺ: إِنَّ اللَّهَ إِذَا أَحَبَّ عَبْدًا جَعَلَهُ قِيَمَ مَسْجِدٍ»^{۳۴} ساخت و تعمیر آن، لیاقت می‌خواهد. «إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ»^{۳۵}

ساخت مسجد، بزرگ و کوچک ندارد «من بنی مسجدا کمفحص قِطَاءَ بَنی الله بیتا فی الجنة»^{۳۶}

^{۳۱} - بحار الأنوار (ط - بیروت)، ج ۸۱، ص: ۶

^{۳۲} - فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا - التوبة / ۱۰۸

^{۳۳} - وَضِعَ لِلنَّاسِ - وَضِعَ لِكَافَّةِ النَّاسِ نه فقط برای مؤمنین یا مسلمانان.

^{۳۴} - كنز العمال ج ۶۵۳/۷

^{۳۵} - التوبة / ۱۸

^{۳۶} - بحار الأنوار (ط - بیروت)، ج ۶۲، ۴۶ - قِطَاءَ پرنده ای است کوچک و لانه اش بقدری کوچک است که سر و دم آن از لانه بیرون است.

به اندازه صاف کردن زیر پای یک انسان برای مسجد شدن کافی است.^{۳۷}

نیاز به مصالح ساختمانی و تجهیزات ندارد و می تواند ساده باشد.

ساخت مسجد عبادت است نه مقدمه و گرچه کسی از آن استفاده نکند.

هم موضوعیت دارد هم طریقت.

بین دو مسجد فاصله‌ای معین نشده است

تعددش مضر نیست، مسجدِ ضرار، مسجد نبوده است.

خاکش مقدّس است زیرا هر جا مسجدی بنا شود قبر پیامبر و یا وصیّ پیامبر است یا قطره خون شهیدی ریخته است.^{۳۸}

احترام و تعظیم آن واجب و از شعائر اسلامی است. « سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام عَنْ الْعِلَّةِ فِي تَعْظِيمِ الْمَسَاجِدِ فَقَالَ

إِنَّمَا أُمِرْنَا بِتَعْظِيمِ الْمَسَاجِدِ لِأَنَّهَا بَيُوتُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ. »^{۳۹}

توهین و تحقیر آن حرام است «ملعون ملعون من لم يوقر المسجد»^{۴۰} و لا یسمى المسجد مسیجدا «^{۴۱}

رفتن به آن، هوشیاری و نرفتن آن، غفلت است. « الغفلة تركک المسجد »^{۴۲} و المساجد بیوت الله فمن سعی إليها فقد

سعی الى الله عز و جل و قصد اليه: مساجد خانه‌های خدا هستند، هر کسی برای رفتن به مسجد تلاش کند، برای رفتن

به سوی خدا تلاش کرده است «^{۴۳}

سکوت در آن، آبادی و صدا و فریاد در آن، تخریب است. « كيف يعمر المساجد؟ قالوا لا ترفع فيها الأصوات »^{۴۴}

صلوات بلند اگر جایز باشد، در مسجد مطرح نشده است^{۴۵}

^{۳۷} - وَقَدْ سَوَّيْتُ أَحْجَاراً لِمَسْجِدٍ - تهذيب الأحكام (تحقیق خراسان)، ج ۳، ۲۶۴

^{۳۸} - قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام إِنِّي لَأَكْرَهُ الصَّلَاةَ فِي مَسَاجِدِهِمْ فَقَالَ لَا تَكْرَهُهُ فَمَا مِنْ مَسْجِدٍ بَنِي إِلَّا عَلَى قَبْرِ نَبِيٍّ أَوْ وَصِيِّ نَبِيٍّ قُتِلَ فَأَصَابَ تِلْكَ الْبُقْعَةَ رَشَهُ مِنْ دَمِهِ فَحَاحَبَ اللَّهُ أَنْ يُذَكَّرَ فِيهَا فَأَدَّ فِيهَا الْفَرِيضَةَ وَالتَّوَافَلَ وَأَقْضَى فِيهَا مَا فَاتَكَ - الكافي/ ۳/ ۳۷۰

^{۳۹} - وسائل الشیعة/ ۵/ ۲۹۷

^{۴۰} - بحار الأنوار (ط - بیروت)، ج ۸۰، ص: ۳۶۱

^{۴۱} - بحار الأنوار ج ۷۳ ص ۳۵۸

^{۴۲} - بحار الأنوار ج ۷۵ ص ۱۱۴

^{۴۳} - تفسیر نور الثقلین، ج ۵، ص: ۱۳۰ - الوافی؛ ج ۷؛ ص ۶۸

^{۴۴} - بحار الانوار، ج ۸۳، ص ۳۶۹

^{۴۵} - صلوات بلند فقط در یک حدیث آمده است

محلّ بهترین نعمت در دنیا و آخرت (رفیق) است. «أخاً مستفاداً فی الله»^{۴۶}

محل امنیت اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، خانوادگی، فرهنگی، و روانی است «و من دخله کان آمناً»^{۴۷}

تنها مکانی که کاربردش عوض نمی شود به خلاف کاروانسراها، حمامها و دانشگاهها.

همه در آن یکسانند. امتیازی برای صاحبان ثروت و قدرت نیست، حتی امام و مؤسس.

در بین مراکز عمومی و تفریحی و فرهنگی، هنوز مسجد پر استفاده ترین و کارآمدترین است.

در مصداق التزام عملی به اسلام، بی بدیل است

مسجد مظهر ولایت مداری و غیرمسجد ابتدای هر گونه ولایت گریزی است.

ارتباط با مسجد شریعت مداری است و جدایی از مسجد مظهر شریعت گریزی است.

مظهر دین داری و دین آموزی است نه فقط دین دانی.

جدایی از مسجد سبب غفلت و پیدایش فرقه های انحرافی است.

وحدت شیعه و سنی در مسجد محقق می شود و امتیاز فرقه ناجیه بر ضالّه مسجد است در نتیجه مسجد مانع انحراف از

دین می شود

مسجد محل آموزش تمام دین و دین افزایی و مراکز فرهنگی شروعی است در دین دانی و دین زدائی.

بارزترین نماد دینی است. «فی بیوت اذن الله أن ترفع»^{۴۸}

بهترین میراث فرهنگی است (کاخها میراث ظلم پذیری ماست)

مرکز فقاقت و دیانت است نه مدرک گرائی و دین بازی. (علماً مستطرفا)

بازاری که در آن دنیا و آخرت مبادله می شود. «المساجد سوق من أسواق الآخرة»^{۴۹}

آرزوی برزخیان و کسانی که دو جهان را مشاهده می کنند (ما من یوم إلا و ملک ینادی فی المقابر من تغبطون؟ قالوا

اهل المساجد)^{۵۰}

^{۴۶} - وسائل الشیعة ج ۵ ص ۱۹۷

^{۴۷} - آل عمران / ۹۷

^{۴۸} - النور / ۳۶

^{۴۹} - بحار الانوار ج ۸۴ ص ۴

محل بیعت و خلع حاکمان و بهترین ستاد ولایت و نهاد رهبری است. « قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام : فَإِنَّ بَيْعَتِي لَا يَكُونُ خَفِيًّا وَلَا تَكُونُ إِلَّا فِي الْمَسْجِدِ »^{۵۱}

مبداء و مقصد سفرهای آسمانی است « سبحان الذي أسرى بعبده ليلا من المسجد الحرام الى المسجد الاقصى »^{۵۲}
بیشترین عمر پیامبر در مسجد گذشت^{۵۳}

اولین منزل گاه قرآن^{۵۴}

ارتباط با مسجد منشاء معروف و ترک مسجد سبب شیوع منکرات است.

تجلیگاه عمل‌های معروف و اشخاص با معرفت؛ تثبیت و ثبت وقایع؛ مانع و محو کننده حوادث تلخ و منکرات.

مکانی که خداوند آنرا رفیع و به ما اجازه رفعت آنرا داده است. « فِي بَيْتِ أَذْنِ اللَّهِ أَنْ تَرْفَعَ »^{۵۵}

مصدق « مَنْ سَنَّ سُنَّةً حَسَنَةً » هست ولی مشمول « مَنْ سَنَّ سُنَّةً سَيِّئَةً » نیست؛ چون ثواب آن به موسس می رسد ولی اگر خلافی واقع شد به بانی و موسس نمی رسد.

ساخت مسجد، بهترین معروف و تخریب آن بالاترین منکر است.

محل بیمه کردن عبادات است (دوری از شک و سهو و وسواس و تکبر و عجب)

مکان تعاون در عبادت و استعانت و جلب امدادهای غیبی است. (ایاک نعبد و ایاک نستعین)^{۵۶}

بهترین نماد اطاعت دینی و استقلال فرهنگی.

بهترین نهاد برای اطاعت از پیامبر صلی الله علیه و آله و ائمه علیهم السلام

۵۰- مستدرک الوسائل ۳ جص ۳۶۲

۵۱- بحار الانوار، ج ۳۲، ص ۷

۵۲- الإسراء / ۱

۵۳- قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: الْمَسَاجِدُ مَجَالِسُ الْأَنْبِيَاءِ - مستدرک الوسائل ص ۳ ج ۳۶۲

۵۴- قُلْتُ لِلصَّادِقِ عليه السلام أَخْبِرْنِي عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ- شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ كَيْفَ أُنْزِلَ الْقُرْآنُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ وَ إِنَّمَا أُنْزِلَ الْقُرْآنُ فِي مُدَّةِ عَشْرِينَ سَنَةً أَوَّلُهُ وَ آخِرُهُ فَقَالَ عليه السلام أُنْزِلَ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً فِي شَهْرِ رَمَضَانَ إِلَى الْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ثُمَّ أُنْزِلَ مِنَ الْبَيْتِ الْمَعْمُورِ فِي مُدَّةِ عَشْرِينَ سَنَةً - بحار الأنوار (ط - بيروت) ج ۹۴؛ ص ۱۱

۵۵- النور / ۳۶

۵۶- حمد/ ۵

بهترین نماد شهرهای مذهبی

بهترین پادگان نظم و انتظام. «يُنَادِي إِلَى الصَّلَاةِ كِنْدَاءِ الْجَيْشِ بِالشَّعَارِ»^{۵۷}

همه اقشار جامعه در یک صف اند «عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ سَوُّوا صُفُوفَكُمْ وَحَاذُوا بَيْنَ مَنَاكِبِكُمْ وَ لَا تُخَالِفُوا بَيْنَهَا فَتَخْتَلِفُوا وَ يَتَخَلَّلَكُمُ الشَّيْطَانُ تَخْلُلَ أَوْلَادِ الْحَذَفِ»^{۵۸}

بهترین پاسداری از آبروی مومنین و دفع مفاسد اجتماعی. «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ رَأَيْتُمُوهُ يُصَلِّي فِي الْمَسْجِدِ جَمَاعَةً فَظَنُّوا بِهِ كُلَّ خَيْرٍ»^{۵۹}

محل معرفی تمامی دین. (از عبادت و اطاعت گرفته تا اخوت و معاشرت - از توحید تا معاد - از نماز تا تولی و تبری و ...)

محل سبک زندگی دینی.^{۶۰}

بهترین تفرجگاه. «فَإِنَّ السِّيَاحَةَ فِي أُمَّتِي لَزُومُ الْمَسَاجِدِ»^{۶۱}

محل تجمع با کمترین عوارض و ضایعات اجتماعی (غیبت و جدال ممنوع، بهداشت و طهارت آن واجب، حفظ و نگهداری و حفاظت از آن بر همه لازم است)

محل انتخاب همسر و همکار و همسفر. «أَخَا مُسْتَفَادًا فِي اللَّهِ»^{۶۲}

بهترین مکان برای دوری از انسان‌های نادان و بی‌فایده (إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ بَلَغَهُ أَنَّ قَوْمًا لَا يَحْضُرُونَ الصَّلَاةَ فِي الْمَسْجِدِ، فَخَطَبَ فَقَالَ: إِنَّ قَوْمًا لَا يَحْضُرُونَ الصَّلَاةَ مَعَنَا فِي مَسَاجِدِنَا، فَلَا يُؤَاكِلُونَا، وَلَا يُشَارِبُونَا، وَلَا يُشَاوِرُونَا، وَلَا يَنَاقِحُونَا، وَلَا يَأْخُذُوا مِنَّا شَيْئًا)^{۶۳}

^{۵۷} - وسائل الشیعة ج ۶ ص ۴۱۵

^{۵۸} - مستدرک الوسائل ج ۶ ص ۵۰۶

^{۵۹} - عوالی اللثالی العزیزیه فی الأحادیث الدینیة، ج ۱، ص: ۳۴۱ - سنن ابن ماجه ج ۱، ص ۲۶۳

^{۶۰} - إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ بَلَغَهُ أَنَّ قَوْمًا لَا يَحْضُرُونَ الصَّلَاةَ فِي الْمَسْجِدِ، فَخَطَبَ فَقَالَ: إِنَّ قَوْمًا لَا يَحْضُرُونَ الصَّلَاةَ مَعَنَا فِي مَسَاجِدِنَا، فَلَا يُؤَاكِلُونَا، وَلَا يُشَارِبُونَا، وَلَا يُشَاوِرُونَا، وَلَا يَنَاقِحُونَا، وَلَا يَأْخُذُوا مِنَّا شَيْئًا - الأُمَالِي (للطوسي)، النص، ص: ۶۹۶

مستحب است، انسان با کسی که در مسجد حاضر نمی‌شود، غذا نخورد. در کارها با او مشورت نکند، همسایه او نشود، از او زن نگیرد و به او زن ندهد. توضیح

المسائل ده مرجع - مسئله ۸۹۷

^{۶۱} - بحار الأنوار ۳۸۲/۸۳

^{۶۲} - بحار الأنوار (ط - بيروت)، ج ۸۱، ص: ۳

تنها مدرسه ای که همه در آن قبول اند و مردودی تجدیدی و فارغ التحصیلی در آن معنا ندارد.

صبحگاه سحر خیزان و شامگاه شب زنده داران. « بَشِّرِ الْمَشَّاءِينَ إِلَى الْمَسَاجِدِ فِي ظُلُمِ اللَّيْلِ »^{۶۴} (غدو بکره

آصال و عشیا

برطرف کننده آلام روحی. « عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا مَرَضَ دَعَا الطَّيِّبَ وَ أَعْطَاهُ وَإِذَا كَانَتْ لَهُ حَاجَةٌ رَشَا الْبَوَّابَ وَ أَعْطَاهُ وَ لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا فَدَحَهُ أَمْرٌ فَرَعَ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى وَ تَطَهَّرَ وَ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ قَلَّتْ أَوْ كَثُرَتْ فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ وَ صَلَّى عَلَى النَّبِيِّ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّ عَافَيْتَنِي مِمَّا أَخَافُ مِنْ كَذَا وَ كَذَا إِلَّا آتَاهُ اللَّهُ ذَلِكَ وَ هُوَ الْيَمِينُ الْوَاجِبَةُ وَ مَا جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ فِي الشُّكْرِ »^{۶۵}

وَ رَوَى عَنْ الصَّادِقِ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ: مَا يَمْنَعُ أَحَدَكُمْ إِذَا دَخَلَ عَلَيْهِ غَمٌّ مِنْ غُومِ الدُّنْيَا أَنْ يَتَوَضَّأَ فَيَدْخُلَ الْمَسْجِدَ فَيَرْكَعَ رَكَعَتَيْنِ يَدْعُو اللَّهَ فِيهِمَا أَوْ مَا سَمِعَتَ اللَّهَ يَقُولُ وَ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلَاةِ »^{۶۶}

محل همنشینی با انبیاء علیهم السلام. « المساجد مجالس الأنبياء »^{۶۷}

جایگاهی برای عبادت گروهی. « محل اقامه جماعت »

پرورشگاه امامت و رهبری. (سه روز ماندن علی عليه السلام در کعبه)

محل استراحت و رستگاری « وَ مَنْ كَانَتْ الْمَسَاجِدُ بَيْتَهُ ضَمِنَ اللَّهُ لَهُ بِالرَّوْحِ وَ الرَّاحَةِ وَ الْجَوَازِ عَلَى الصِّرَاطِ »^{۶۸}

تولیت پذیر نیست و هیچ کس حق و تو و امتیاز ندارد. (وضع للناس)^{۶۹} اما مسئولیت آن با همگان است

مجتمع و کنفرانسی که در تمام نقاط دنیا شعبه دارد، پیوسته بدون آنکه وابسته باشد.

محل عروج عبادت و نزول برکات و آیات الهی.

^{۶۲} - الأُمَالِي (للطوسي)، النص، ص: ۶۹۶

مستحب است، انسان با کسی که در مسجد حاضر نمی شود، غذا نخورد. در کارها با او مشورت نکند، همسایه او نشود، از او زن نگیرد و به او زن ندهد. توضیح

المسائل ده مرجع - مسئله ۸۹۷ ص ۴۴۰ - انتشارات هاتف، سال ۱۳۸۷ - چاپ دوم

^{۶۴} - بحار الأنوار ج ۸۰ ص ۳۸۲

^{۶۵} - بحار الأنوار ج ۸۸ ص ۳۵۱

^{۶۶} - بحار الأنوار (ط - بيروت)؛ ج ۸۸؛ ص ۳۴۱

^{۶۷} - مستدرک الوسائل ص ۳ ج ۳۶۲

^{۶۸} - مستدرک الوسائل ج ۳ ص ۳۶۲

^{۶۹} - آل عمران / ۹۶

نمونه ای از باغهای بهشتی « روضه من ریاض الجنه »^{۷۰}

مسجد بیمارستان روحی و روانی است

بسیاری از مرض‌های جسمی انسان به روح و روان او برمی گردد که صدها تخصص دارد و همچنان رو به گسترش است و اسلام برای درمان تمام مرض‌های روحی و روانی، مسجد را بعنوان درمانگاه و بیمارستان معرفی کرده است بیمارستانی است برای همه مرض‌های روحی و انواع بیماری‌ها و ویروس‌های مسری مثل نفاق و تکبر و غیر مسری مثل بخل و انواع آزمایشگاه‌ها و سونوگرافی‌ها و اندوسکوپی‌ها و ام آر آی و رادیولوژی همه و همه در یک فضای ساده تعبیه شده و مسجد جلوی مرض‌هایی را می‌گیرد که تاریخ و جامعه مبتلا می‌شود نه شهر و روستا (هزاران نفر کشته‌ی مرض حاکم ظالم می‌شوند)

افزون براین، مسجد برای پیشگیری از امراض نیز هست

مسجد با داروهای مرئی و نامرئی بدون درد و رنج و هزینه و بدون نیاز به بیهوشی، به همه انسان‌ها سازش داشته و عوارض منفی ندارد. در بیمارستان، بیمار را بیهوش می‌کنند اما مسجد سبب هوشیاری و توجه است. وقتی مرض‌ها مثل طاعون و وبا شایع شد به مسجد پناه ببرید تا در امان باشید: اذا انزلت العاهات و الافات عوفی اهل المساجد^{۷۱}

در بلاهای آسمانی مثل زلزله و طوفان تاثیر گذار است در خسوف و کسوف و زلزله و طوفان خود را به مسجد برسانید؛ (ففرؤا الی مساجدکم)^{۷۲}. در حوادث مترقبه و غیر مترقبه به مساجد پناه ببرید

نگاه به مسجد انسان را واکسینه می‌کند. کدام آزمایشگاه را سراغ دارید که فشار دین، قند دیانت، چربی غیرت را قبل از اینکه به دیگران نشان دهند، به خود مریض نشان می‌دهد

^{۷۰} - بحار الأنوار (ط - بیروت)، ج ۸۰، ص: ۳۷۷

^{۷۱} - مستدرک الوسائل ج ۳ ص ۳۵۶

و رَوَى أَنَّهُ إِذَا وَقَعَ الطَّاعُونُ فِي أَهْلِ مَسْجِدٍ فَلَيْسَ لَهُمْ أَنْ يَقْرَؤُوا مِنْهُ إِلَّا غَيْرَهُ - بحار الأنوار ج ۶ ص ۱۲۲

^{۷۲} - روی عن زید بن علی بن الحسین علیه السلام أنه قال سألت أبا سید العابدین ع فقلت له یا أباة أخبرنی عن جدنا رسول الله ص لما عرج به إلى السماء - ... و معنی قوله عز و جل فَرِّقُوا إِلَى اللَّهِ یعنی حجوا إلى بیت الله یا بنی إن الکعبه بیت الله فمن حج بیت الله فقد قصد إلى الله و المساجد بیوت الله فمن سعی إليها فقد سعی إلى الله و قصد إليه و المصلی ما دام فی صلاته - فهو واقف بین یدی الله عز و جل فإن لله تبارک و تعالی بقاعا فی سماواته فمن عرج به إلى بقعة منها فقد عرج به إلى الله لا تسمع الله عز و جل يقول تَعْرِجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ. الوافی؛ ج ۷؛ ص ۶۸

بیمارستانی که پذیرش آن فقط دوستی سلامت است؛ (فیه رجال یحبون ان یطهروا)

مریض وارد و سالم خارج می‌شود، سر به زیر می‌آید و سرفراز می‌رود.

بیمارستان، مرگ دارد و مسجد هرچه هم بدحال باشی، مرگ و ناامیدی ندارد.

سفارشی نیست (سواء فیه العاکف والباد)^{۷۳}

در بیمارستان گاهی نا امید می شویم ولی در مسجد، ناامیدی در کار نیست

در بحران‌های اخلاقی و اجتماعی به مسجد بروید^{۷۴}

خدمت به مسجد

خدمت به مسجد خدمت به خلق و خالق است. خدمت به منشاء خوبی‌هاست. همکاری با پیامبرانی همچون ابراهیم و

اسماعیل علیه السلام است^{۷۵}

خدا هر که را دوست بدارد توفیق خدمت به مسجد به او می دهد «قال رسول الله ﷺ: إِنْ اللَّهَ إِذَا أَحَبَّ عَبْدًا جَعَلَهُ قِيَمَ

مسجد»^{۷۶}

رفتن به مسجد، به قصد خدمت دارای فضیلت و ثواب است، نباید از خدمات مسجد بهرمند شد و امثال خادم و امام را

مکلف دانست و خود را تبرئه کرد.

خادم آزموده:

انواع خدمت به مسجد:

^{۷۳} - سوره حج، آیه ۲۵

^{۷۴} - عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ قَالَ إِنْ أَحَدَكُمْ إِذَا مَرَضَ دَعَا الطَّيِّبَ وَ أَعْطَاهُ وَ إِذَا كَانَتْ لَهُ حَاجَةٌ رَشَا الْبُؤَابَ وَ أَعْطَاهُ وَ لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا فَدَحَهُ أَمْرٌ فَرَّحَ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى وَ تَطَهَّرَ وَ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ قَلَّتْ أَوْ كَثُرَتْ فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ وَ صَلَّى عَلَى النَّبِيِّ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ إِنْ عَافَيْتَنِي مِمَّا أَخَافُ مِنْ كَذَا وَ كَذَا إِلَّا آتَاهُ اللَّهُ ذَلِكَ وَ هُوَ الْيَمِينُ الْوَاجِبَةُ وَ مَا جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ فِي الشُّكْرِ - بحار الأنوار ج ۸۸ ص ۳۵۱

وَ رَوَى عَنْ الصَّادِقِ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ: مَا يَمْنَعُ أَحَدَكُمْ إِذَا دَخَلَ عَلَيْهِ غَمٌّ مِنْ غَمُومِ الدُّنْيَا أَنْ يَتَوَضَّأَ فَيَدْخُلَ الْمَسْجِدَ فَيَرْكَعَ رَكَعَتَيْنِ يَدْعُو اللَّهَ فِيهِمَا أَوْ مَا سَمِعَتْ اللَّهَ يَقُولُ وَ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلَاةِ. بحار الأنوار (ط - بيروت)؛ ج ۸۸؛ ص ۳۴۱

^{۷۵} - وَ عَهَدْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَ إِسْمَاعِيلَ أَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَ الْعَاكِفِينَ وَ الرُّكَّعِ السُّجُودِ - بقره/۱۲۵

^{۷۶} - کنز العمال ج ۷/۶۵۳

بانی و مؤسس و مؤذن تا سرایدار و امام و فراش و کفشدار و سراج (روشن کردن چراغ) و عطر افشان و امانت‌دار و حتی خدمت به زوار مسجد و پذیرایی (سقایت)، و نظافت و غبارروبی، از مصادیق آن است. (حوریان بهشتی مشتاق جارویشان مسجد اند، انّ الجنة و الحور لتشتاق الی من یکسح المساجد)^{۷۷}

خدمت، تکفل و رزقِ خادمان مسجد برعهده انبیاء بوده است (وَ كَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا)^{۷۸}

لذا مسجد برای ارائه خدمات نیاز به خادمان و کارشناسان متنوع دارد

اهل مسجد

مورد توجه ویژه اند چون زائر و مهمان خدا و لایق دعوت شده اند و چون دعوت می شوند مورد احترام و اکرام اند^{۷۹}. ضعف و ناتوانی را هدیه می برند و رضایت و رستگاری را جایزه می گیرند.

خداوند از آنان مشکل‌گشایی کرده، محبوب خدا و در دنیا از بلا دورند^{۸۰}، و در آخرت عبور آنان از صراط ضمانت شده است.^{۸۱} و روزی که سایه‌ای جز سایه خدا نیست، زیر سایه خدا هستند.^{۸۲} و ساکنان مسجد، شادمان^{۸۳} و خانه‌ای در بهشت به آنان عطا خواهد شد^{۸۴}

انس با مسجد انس با خداوند است.^{۸۵} و الفت با مسجد الفت با خداست. فرشتگان همنشین او و در مشکلات یار و معین او هستند هرگاه حضور پیدا نکنند در جست‌و‌جوی آنان، و اگر بیمار شوند، به عیادتشان می روند و هنگام نیازمندی، یاری شان می کنند^{۸۶}

^{۷۷} - بحار الأنوار ج ۸۰ ص ۳۸۲

^{۷۸} - آل عمران / ۳۷

^{۷۹} - حَقُّ عَلَى الْمَزُورِ أَنْ يُكْرِمَ الزَّائِرَ - بحار الأنوار ۷۷ ۳۰۸

^{۸۰} . إذا انزلت العاهات والافات عوفى اهل المساجد . مستدرک الوسائل ج ۳ ص ۳۵۶

^{۸۱} - وَمَنْ كَانَتْ الْمَسَاجِدُ بَيْتَهُ ضَمِنَ اللَّهُ لَهُ بِالرَّوْحِ وَالرَّاحَةِ وَالْجَوَازِ عَلَى الصِّرَاطِ - مستدرک الوسائل ج ۳ ص ۳۶۲

^{۸۲} . عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ سَبْعَةٌ فِي ظِلِّ عَرْشِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ رَجُلٌ خَرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ وَفِي نَيْتِهِ أَنْ يَرْجِعَ إِلَيْهِ بِحَارِ الْأَنْوَارِ (ط - بیروت)، ج ۸۱، ص: ۲

^{۸۳} . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ الْمَسْجِدُ بَيْتٌ كُلُّ تَقَى وَقَدْ ضَمِنَ اللَّهُ لِمَنْ كَانَتْ الْمَسَاجِدُ بِيُوتَهُمُ الرُّوحَ وَالرَّحْمَةَ وَالْجَوَازَ عَلَى الصِّرَاطِ إِلَى رِضْوَانِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ. كنز العمال ج ۷

ص ۵۸۰

^{۸۴} . عَنْ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ مَنْ كَانَ الْقُرْآنَ حَدِيثَهُ وَالْمَسْجِدَ بَيْتَهُ بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ - بحار الانوار ج ۸۳ ص ۳۸۵

از روی دلبستگی همیشه در حال رفت و آمد و از روی وابستگی شب و روز نمی شناسند، صبح را با مسجد شروع و شب را با مسجد به پایان می رسانند. بهترین فرصت را در مسجد می گذارند و برای حضور در مسجد، لحظه شماری می کنند و هیچ گونه خلاف و نامالایمی آنان را دلزده و دلسرد نمی کند و همیشه با موانع عمران و آبادانی مسجد در ستیزند در مسجد مأوی دارند و در آن پناه می گیرند.

خود را خادم و مدافع حقوق مسجد می دانند.

مثل ماهی در دریا شناورند و مثل پرندگان در آسمان اوج می گیرند.

نه افراطی اند نه تفریطی (در نامالایمات ملایم و در طوفان ها آرام هستند)

مسجد را دوست دارند و حضور در آن را غنیمت شمرده و سبب هر توفیقی می دانند.

شکرگزار حضور در مسجدند، به قصد خدمت و آبادی به مسجد می روند نه فقط بهره گیری.

فرزند و همسر و دوستان و همسایگان را از نعمت و لذت مسجد بهره مند می کنند.

کودکان مسجد مؤدب و جوانان با شهامت و کهنسالان آن باکرامت اند.

سالمندان مسجد، پیشکسوت و جوانان مسجد، میاندار و کودکان مسجد، پشتیبان اند

باوفا، متعهد، منظم، سالم، با ایمان، مقاوم، دقیق، عمیق، دلسوز و صبورند

زینت، آبرو و پشتیبان رهبران دینی هستند.

زود تر به مسجد می روند و دیرتر خارج می شوند.

نمازهای واجب خود را در مسجد می خوانند و نماز مستحب و نافله را در خانه می خوانند جز نماز تحیت.^{۸۷}

باعث برکت و خیرند و مانع نزول بلا هستند^{۸۸}

^{۸۵}. قال رسول الله من أَلِفَ المسجدَ أَلَفَ الله تعالى - كنز العمال ۶۴۹/۷

^{۸۶}. عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِنَّ لِلْمَسَاجِدِ أَوْلَادًا الْمَلَائِكَةُ جُلَسَاؤُهُمْ إِذَا غَابُوا افْتَقَدُوهُمْ وَإِنْ مَرَضُوا عَادُوهُمْ وَإِنْ كَانُوا فِي حَاجَةٍ أَعَانُوهُمْ - مستدرک الوسائل ج ۳ ص ۳۵۸

اوتاد جمع «وتد» میخ ها - میخ مسجد، تعبیری بلیغ درباره همدم و ملازم مسجد است که پیوسته پابرجاست. رک: فرهنگ نامه مسجد / ۸۵

^{۸۷} - أَيُّهَا النَّاسُ فِي بُيُوتِكُمْ، فَإِنَّ أَفْضَلَ الصَّلَاةِ صَلَاةُ الْمَرْءِ فِي بَيْتِهِ إِلَّا الْمَكْتُوبَةَ. بحار الأنوار (ط - بيروت)، ج ۳۱، ص: ۹

در غم و شادی دیگران شریک اند .

معتمد مردم، اهل معاشرت، مشورت و مذاکره اند.

عیوب خود را از دیگران جویا و عیوب دیگران را می پوشانند.

کوچکترها را اکرام و بزرگترها را احترام می کنند.

از پارسایانند و مسجد خانه آنهاست «المساجد بیوت المتقین»^{۸۹}

نجیب‌ترین و گل سرسبد هر فامیل و قبیله اند. لا یاتی المسجد من کل قبیله الا وافدها و من کل اهل بیت الانجیبه.^{۹۰}

رفت و آمد به مسجد را کمتر از جهاد نمی دانند.^{۹۱}

بهترین تفرج و سیاحت را حضور در مسجد می دانند.^{۹۲}

اهل مسجد، مبارک و در امان الهی اند. (میمون اهلها محفوظه اهلها)^{۹۳}

عالمانی مفید و شاگردانی کاردان اند؛ علماً مستطراً^{۹۴}

مزین به تقوا بوده و زینت مسجدند^{۹۵}

با بلند خواندن ذکر و دعا و قرآن مزاحم دیگران نمی شوند. فَلَا يُؤْدِينُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا وَلَا يَرْفَعُ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الْقِرَاءَةِ

أَوْ قَالَ فِي الصَّلَاةِ^{۹۶}

هنگام اذان (به ویژه هنگام حی علی الصلاة) از مسجد دور نمی شوند مگر بقصد بازگشت به مسجد.

نماز و مسجد

۸۸- عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يُعَذِّبَ أَهْلَ الْأَرْضِ بِعَذَابٍ قَالَ لَوْ لَا الَّذِينَ يَتَحَابُّونَ فِي جَلَالِي وَ يَعْمُرُونَ مَسَاجِدِي وَ يَسْتَغْفِرُونَ بِالْأَسْحَارِ لَأَنْزَلْتُ عَذَابِي

- (بحار الانوار ، ج ۶۹ ، ص ۳۹۲)

۸۹- مستدرک الوسائل ج ۳ ص ۳۶۲

۹۰- بحار الانوار ج ۷۵ ص ۱۹۵

۹۱- قال رسول الله ﷺ من لم ير غدوه ورواحه إلى المساجد من الجهاد ، فقد قصر عمله . كنز العمال ۵۶۹/۷

۹۲- بحار الانوار ج ۸۳ ص ۳۸۲

۹۳- مستدرک الوسائل ج ۳ ص ۳۵۵

۹۴- بحار الأنوار (ط - بيروت)، ج ۸۰، ص: ۳۵۱

۹۵- مُزِينٌ أَهْلُهَا - مستدرک الوسائل ۳ ۳۵۵

۹۶- سنن ابی داود ۲۲۹/۱

اقامه نماز، زنده کردن و به پاداشتن نماز، محبوب و مطلوب است و اقامه نماز غیر از خواندن نماز است
اگر نماز، معراج مؤمن است مسجد، محل عروج است.

اگر نماز، ستون دین است مسجد، خیمه دین است.

اگر نماز، وجه دین است مسجد، آبروی دین است.

نماز در خانه، هبَاءً مَنثورًا است. أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ الصَّلَاةُ فِي مَنْزِلِكَ فَرْدًا هَبَاءً مَنثورًا [هَبَاءً مَنثورًا] لَا يَصْعَدُ مِنْهُ إِلَى اللَّهِ شَيْءٌ^{۹۷}

نماز جماعت در مسجد، معیار و ملاک سنجش است. "وَمَنْ صَلَّى فِي بَيْتِهِ جَمَاعَةً رَغْبَةً عَنِ الْمَسَاجِدِ فَلَا صَلَاةَ لَهُ وَلَا لِمَنْ صَلَّى مَعَهُ"^{۹۸}

امام مسجد

امامت از امثال ریاست، وکالت و وزارت بالاتر است؛ تبلیغ و ترویج عملی همه اسلام و از تبلیغ زبانی و منبر و خطابه فراتر است؛ جلودار، ارشاد و هدایت به صراط مستقیم و الگو و اسوه حسنه و امین و عمود و هم ناخدای کشتی مسجد است.
بالاترین خدمت به مسجد و اسلام و شیرین‌ترین عبادت و سنگر انحصاری روحانیت است. رونق مسجد مرهون امام مسجد است.

امام مسجد ثقه الاسلام، حجت دین و آیت الهی است.

مسجد همانند اتوبوس و امام آن به مثابه راننده آن است اگر راننده کاردان باشد مسافران ناهماهنگ را نیز به هدف و مقصود می‌رساند و اگر ناشی باشد با اتوبوس مجهز و راه هموار هم مسافران را به مقصد نمی‌رساند
در مسجد اگر همه عوامل فعال باشند ولی امام نباشد یا شایسته نباشد، مسجد رونق نخواهد داشت و اگر مسجد، امام شایسته داشته باشد سایر نقائص نمایان نخواهد بود

امامان مساجد از دیگر روحانیون در موفقیت، وجه اجتماعی و پذیرش مردمی متمایزترند.

^{۹۷} - بحار الأنوار ج ۸۰ ص ۳۶۷

^{۹۸} - بحار الأنوار ج ۸۰ ص ۳۶۷

جایگاه امام مسجد

امانتدار و پشتیبان دین مردم، مؤثرترین الگوی رفتاری، مشاور دانا و امین

متعادل و موجب اعتدال در زندگی مردم

واسطه بین فقیر و غنی، نسل گذشته و آینده، زن و شوهر، پدر و فرزند، مادر و اولاد

سفیر بین خلق و خالق، سخنگوی مردم در حمد، رکورد دار سجود، جلودار رکوع، دعاگوی مردم در قنوت، فرمانده تکبیرة الاحرام، قائم بین رکوع و سجود و معیار قیام و قعود.

پیشتاز عروج مومنین (الصلاه معراج المومن)، هادی "اهدنا الصراط المستقیم"

محرم اسرار خانواده‌ها، ارائه دهنده سبک زندگی صحیح، مربی کودکان، معین و مشوق جوانان و همنشین سالمندان است
همرزم رزمندگان، حامی حاکم و آبروی حکومت اسلامی، میاندار افراطی‌ها و تفریطی‌ها، متین در فتنه‌ها و سریع در
کندی‌ها

مانع رشد ضرار و دافع آسیب‌های اجتماعی

ویژگی های اجتماعی امام:

هیچ کس در مسجد غریبه نیست و هیچ کس امتیاز ویژه ای ندارد.^{۹۹} خودی ها برتری ندارند و غُربا تنها نیستند. امتیاز با حضور است نه با علم و سن و پست.

مسجد محل تکریم اغنیا و ثروتمندان و محل تحقیر فقرا و نیازمندان نباشد.

حضور حداکثری در مسجد داشته باشد (نه فقط شب‌ها یا ظهرها)

همیشه در دسترس باشد وعده‌گاه و قرار ملاقات خود را در مسجد قرار دهد.

ویژگی های علمی امام:

دائماً احکام و آداب و احادیث مسجد را مرور کرده و بینش خود را ارتقا بخشد.

^{۹۹}. سوره حج، آیه ۲۵: سَوَاءٌ الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ.

آگاهی مسجدی‌ها را نسبت به فرهنگ و آداب مسجد بالا ببرد.^{۱۰۰}
از مساجد دیگر با خبر و از وقایع و حوادث اطراف مسجد آگاه باشد.

ویژگی های عبادی امام:

چیزی به اذان و اقامه اضافه نکند

بعد از تکبیره الاحرام^{۱۰۱} و اتمام حمد و سوره درنگ و سکتی داشته باشد^{۱۰۲}. دعای استفتاح را قبل تکبیره الاحرام نخواند بلکه بعد تکبیر بخواند^{۱۰۳}

نماز را مختصر و با ابهت بخواند. با ترک مستحبات ارزش و اشتیاق جماعت را بالا ببرد نه با طول دادن^{۱۰۴}
نماز را با روحیه ای شاداب و با صدای دلنواز بخواند.

قبل و بعد نماز روبروی مردم نشسته و با چشم و چهره به همه سلام و احوال پرسی کند.

لحن و متن قنوت او در عید و عزا تغییر کند^{۱۰۵}

فقط به خودش دعا نکند. «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ صَلَّى بِقَوْمٍ فَأَخْتَصَّ نَفْسَهُ بِالْدُّعَاءِ دُونَهُمْ فَقَدْ خَانَهُمْ»^{۱۰۶}

در احکام و آداب جماعت بیشترین توجه به کیفیت صفوف و اتصال و تنظیم آن شده است^{۱۰۷}

۱۰۰. مردم از آیین رانندگی باخبرند اما از آداب و فضائل مسجد را بی اطلاعند، در صورتی که فرهنگ مسجد برای مردم بصورت صحیح بیان شود، ضمن مراعات آداب مسجد، علاقه و حضور آنان نیز بیشتر می شود.

۱۰۱- تا همه مردم تکبیر بگویند.

۱۰۲- عَنْ الْحَسَنِ أَنَّ سَمُرَةَ بْنَ جُنْدَبٍ وَعِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ تَذَاكُرَا فَحَدَّثَ سَمُرَةُ أَنَّهُ حَفِظَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سَكَّتَيْنِ سَكَنَةً إِذَا كَبَّرَ وَ سَكَنَةً إِذَا فَرَغَ مِنْ قِرَاءَتِهِ عِنْدَ رُكُوعِهِ ثُمَّ إِنَّ قَتَادَةَ ذَكَرَ السَّكَنَةَ الْأَخِيرَةَ إِذَا فَرَغَ مِنْ قِرَاءَةِ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ أَيْ حَفِظَ ذَلِكَ سَمُرَةُ وَأَنْكَرَهُ عَلَيْهِ عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ قَالَ فَكُتِبْنَا فِي ذَلِكَ إِلَى أَبِي بَنٍ كَعْبٍ فَكَانَ فِي كِتَابِهِ إِلَيْهِمَا أَوْ فِي رَدِّهِ عَلَيْهِمَا أَنَّ سَمُرَةَ قَدْ حَفِظَ. الخصال، ج ۱، ص: ۷۴

۱۰۳ - مستحب است بعد از تکبیره الاحرام بگوید: "یا محسن قد اتاک المسیء و قد امرت المحسن ان يتجاوز عن المسیء انت المحسن و انا المسیء بحق محمد و آل محمد صل علی محمد و آل محمد و تجاوز عن قبیح ما تعلم منی" امام خمینی: مسئله ۹۵۴- آیت الله تبریزی: مسئله شماره: ۹۵۴ - آیت الله خویی: مسئله ۹۶۳ - آیت الله سیستانی: مسئله ۹۶۳- آیت الله مکارم شیرازی: مسئله ۸۷۶ - آیت الله نوری همدانی: مسئله ۹۵۵ - آیت الله صافی گلپایگانی: مسئله ۹۶۳ - آیت الله موسوی اردبیلی: مسئله ۹۷۶

۱۰۴- و يستحب فی الجماعه ترک جميع المستحبات (آیت الله فاضل لنکرانی)

۱۰۵- يَفْرَحُونَ لِفَرَحِنَا وَ يَحْزَنُونَ لِحُزْنِنَا - وسائل الشیعة، ج ۱۴، ص: ۵۰۸

۱۰۶- وسائل الشیعة ج ۷ ص ۱۰۶

۱۰۷. «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: سَوُّوا صُفُوفَكُمْ فَإِنَّ تَسْوِيَةَ الصَّفِّ تَمَامُ الصَّلَاةِ». بحار الانوار، ج ۸۵، ص ۲۰

تنظیم صفوف مأمومین را حتی شخصاً به عهده بگیرد و نسبت به آن بی تفاوت نباشد و یا این که قبل و بعد اقامه امر به تسویه صفوف کند.

جماعت و مسجد

در ادیان قبلی، عبادت جمعی در غیر مسجد و معبد باطل بوده و یکی از معانی صلاه، محل عبادت دسته جمعی است و نماز جماعت بدون مسجد معنا ندارد و اقامه جماعت در غیر مسجد مذمت شده لذا جماعت علی فرض وقوع آن در مسجد است. لذا نماز جماعت در مسجد جایگزینی ندارد. بعضی بزرگان نماز فردی در مسجد را بهتر از جماعت در غیر مسجد دانسته و آخر وقت در مسجد را بهتر از اول وقت در غیر مسجد می دانند. جماعت در غیر مسجد به شرط آن است که مانع حضور و توهین و اعراض و همسایگی مسجد و امثال آن نباشد و الا صحت جماعت مورد بحث است؛ بخلاف نماز نافله و مستحب که بهتر است در خارج از مسجد و در خفا باشد مگر نماز تحیت مسجد.

تا صف جلوتر تکمیل نشده، صف بعدی تاسیس نشود.^{۱۰۸}

افراد کاملاً به یکدیگر متصل و فاصله بین آنها نباشد.^{۱۰۹} بازوها و شانه‌ها و پاها به افراد کناری چسبیده باشد

فاصله بین صفوف حداقل به اندازه طول قامت انسان باشد که نمازگزاران برای سجده مشکل نداشته باشند.

حتی اگر یک نفر مخالف طولانی خواندن نماز باشد اولویت با اوست. عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ إِذَا كُنْتَ إِمَامًا أَجْزَأُكَ تَكْبِيرَةً وَاحِدَةً لَّأَنَّ مَعَكَ ذَا الْحَاجَةِ وَالضَّعِيفَ وَالْكَبِيرَ.^{۱۱۰}

زنان و مسجد

در ادیان گذشته و حتی اسلام زنان در معابد و مسجد حضوری چشمگیر و تأثیرگذار بدون حائل داشتند^{۱۱۱} پیامبر صلی الله علیه و آله حاضر نشد پرده و حائل بین زن و مرد در مسجد قرار گیرد و اجازه داد که صورت و کف دست آنان پوشیده نباشد تا حضور و غیاب و تفقد و اشراف مانعی نداشته باشد در حالیکه در غیر مسجد همه‌ی اعضاء زن، عورت شمرده شده است. و آیه

۱۰۸. «خَيْرُ صُفُوفِ الرِّجَالِ أُولَاهَا، وَ شَرُّهَا آخِرُهَا». عوالی اللئالی، ج ۱، ص ۱۱۰

۱۰۹. «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله : سَوُّوا بَيْنَ صُفُوفِكُمْ وَ حَاذُوا بَيْنَ مَنَاكِبِكُمْ لَا يَسْتَحِذُ عَلَيْكُمُ الشَّيْطَانُ». وافی، ج ۸، ص ۱۱۸۹

۱۱۰ - وسائل الشیعة ۶ ۱۱

۱۱۱. اولین اقامه جماعت با زن شروع شد و در ساخت اولین مسجد زنان سهیم بودند.

شریفه (ذلک ادنی ان لا یعرفن ...) تعرض به زنان را در راه مسجد، مانع ندانسته بلکه آداب و شرایطی برای حضورشان بیان کرده است و به مردان دستور داده که اجازه حضور در مسجد دهند و مانع حضور زنان و دختران در مسجد نشوند بلکه امکان حضور آنان را فراهم کنند.^{۱۱۲} و به زن ها دستور اجازه گرفتن نیامده است لذا بعضی مراجع تقلید رضایت شوهر را در خروج از خانه را لازم و برای حضور در مسجد اشاره ای به اذن و اجازه نکرده اند لذا حضور زنان در مسجد بدون هیچ شرطی ترغیب و تشویق شده است

بعد از رحلت پیامبر ﷺ به دلیل حمایت زنان از ولایت در مسجد، از حضور آنان در مسجد ممانعت و زنان را از مسجد دور نگه داشتند چون حضور زنان مسجدی حکومت ناخلفان را متزلزل می کرد تا خلافت خود را تحمیل کنند؛ شاید فرموده امام خمینی علیه السلام «فضایل مسجد اختصاص به مردان ندارد» ناظر به اهمیت حضور زنان در مسجد باشد؛ زیرا فضائل و آثار مسجد و طهارت و قداست آن نمی تواند مخصوص مردان باشد زنان هم به مکانی پاک و مقدس نیاز دارند تا در آنجا اجتماع کنند چگونه قابل تصور است که زنان در همه عرصه ها و صحنه های سیاسی و اجتماعی حضور داشته باشند ولی در مسجد نباشند.

حضور زنان در مسجد به قدری ضرورت و فضیلت دارد که پیامبر ﷺ به خانمی که لباسش سوراخ های زیادی داشت معاف نکرد و فرمود شب ها به مسجد بیاید تا بدنش دیده نشود و به دو زنی که فقط یک لباس بیرونی داشتند فرمود به نوبت به مسجد بیایید و زنان حائض را محروم نکرده و فرمود عبوراً بهره مند شوید.

حضور زنان و خدمات آنان به مسجد، در تاریخ تشیع چشمگیر بوده است.^{۱۱۳} و مردان و زنان یکسان از آن بهره منداند.

آداب زنان در مسجد بیش از مردان و این بیانگر ارزش حضور زنان در مسجد است.^{۱۱۴}

زنان نسبت به مردان دارای روابط عمومی قوی تری بوده و مسجد بهترین محل آشنایی و ارتباطات است.

۱۱۲. از یک سو به مردها امر شده است که به زنان و دختران اجازه حضور در مسجد بدهند و از سوی دیگر از زنان نخواستند که برای این کار اجازه بگیرند مگر این که زنی بخواهد مسجد را بهانه تمرّد و عدم تمکین از شوهر قرار دهد یا این که مردی بخواهد بدون دلیل موجّه زن خود را از مسجد محروم کند که در اخبار و روایات با عناوین مختلف از این گونه موارد نهی شده است: لا تَمْنَعُوا إِمَاءَ اللَّهِ - کنز العمال ج ۸ ص ۵۴۶

۱۱۳. آن قدر حضور زنان چشمگیر بود که پیامبر فرمود: لَوْ تَرَکْنَا هَذَا الْبَابَ لِلنَّاسِ - سنن ابی داود ۵۲/۳

۱۱۴. جلوگیری از حضور زنان ضربه ای بود که پس از رحلت پیامبر به جامعه اسلامی وارد شد؛ در حالی که اولین نماز جماعت اسلام را پیامبر با حضور زنان اقامه کرد. اگر زنان در مسجد حضور می داشتند، چه بسا انحرافی در امت اسلامی پیش نمی آمد.

گرچه در تبلیغ مثل مردان نیستند ولی در ترویج و حافظه و قدرت روایت‌گری، کمتر از مردان نیستند. همراهی کودکان با مادران در مسجد فوائد زیادی دارد

همسایه خدا

همسایگی مسجد از بالاترین نعمات و مصداق «جار الله» بودن است.

مسجد چون خورشید اطراف خود را نورانی می‌کند^{۱۱۵} و این همسایگان اند که از نورانیت بهتر استفاده می‌کنند

خانه‌ای که دور و صدای اذان مسجد به آن نمی‌رسد، شوم و نامبارک است^{۱۱۶} و برتری خانه نزدیک به مسجد بر

خانه دور از مسجد، همانند برتری مجاهد نستوه بر زمین‌گیر و وامانده از جهاد است.^{۱۱۷}

گرچه حفظ حقوق همسایگان مسجد بر دیگران واجب است ولی برکات و زیبایی‌های همسایگی مسجد ارزش آن را

دارد که بعضی سختی‌ها را تحمل کنیم.^{۱۱۸}

ادب همسایگان مسجد:

۱. حرمت مسجد را داشته باشند.

۲. بدانند آنچه سبب اذیت همسایگان می‌شود ممنوع بوده و نباید به حساب مسجد گذاشته شود.

۳. در خدمات مسجد پیشقدم باشند.

۴. مهمانان خدا را مهمان خود بدانند.

۵. حضورشان بهتر و بیشتر از دیگران باشد.

جوان

۱۱۵. محاسن، ج ۱، ص ۴۷: «قال رسول الله ﷺ: إِنَّ بَيْتِي فِي الْأَرْضِ الْمَسْجِدُ تُضِيءُ لِأَهْلِ السَّمَاءِ كَمَا تُضِيءُ النُّجُومُ لِأَهْلِ الْأَرْضِ».

۱۱۶. بحار الانوار، ج ۶۱، ص ۱۸۸. «عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: ۶: وَإِذَا كَانَتْ الدَّارُ بَعِيدَةً عَنِ الْمَسْجِدِ لَا يُسْمَعُ فِيهَا الْأَذَانُ وَالْإِقَامَةُ فَهِيَ مَشُومَةٌ وَإِذَا كُنَّ بَغِيرَ هَذَا الْوَصْفِ فَهِنَّ مُبَارَكَاتٌ».

۱۱۷. مسند أحمد، ج ۵، ص ۳۸۷: «قال رسول الله ﷺ: ۶: فَضْلُ الدَّارِ الْقَرِيبَةِ إِلَى الْمَسْجِدِ كَفَضْلِ الْغَازِي عَلَى الْقَاعِدِ».

۱۱۸. مگر نه این است که انسان به هنگام چیدن گل، آزار خاره‌های اطراف آن را به جان می‌خرد.

جوانان عاشق‌اند و از معشوق بودن فراری‌اند

جوانان پاکند و از ناپاکی متنفرند. جوانان بدانند که مسجد، پاک و محل پاکان است و هیچ معشوقه‌ای مثل مسجد دوام و صفا ندارد و اگر جوانان نسبت به مسجد بی‌رغبت شدند یا عاشق و جوان نیستند یا مساجد ما دچار غبارآلود مذهبی و فرهنگی شده است

امتیاز مسجد بر سایر مراکز:

در مراکز تجمع اولین آسیب بهداشت است که در مسجد باید قبل از ورود، بهداشت را رعایت کرد (طهارت مقدم بر عبادت است)

در مراکز تجمع آفات زبانی چون غیبت، تهمت و... وجود دارد که در مسجد ممنوع است.

در مراکز تجمع سر و صدا زیاد است و لکن در مسجد سر و صدا ممنوع است.

مراکز تجمع یا مردانه است یا زنانه و یا مختلط و آسیب‌زا، ولی در مساجد هم زن حضور دارد و هم مرد بدون اینکه اختلاطی داشته باشند.

در مراکز تجمع جایگاه ویژه وجود دارد ولی در مسجد حتی مظاهر تفاخر چون بلندی جایگاه امام جماعت ممنوع است.

در مراکز تجمع (زنده باد و مرده باد) وجود دارد ولی در مساجد فقط ذکر خدا است: (ایاک نعبد و ایاک نستعین)

در مراکز تجمع جدال جاری است ولی در مساجد ممنوع است.

در مراکز تجمع دسته‌بندی و خط‌بازی سیاسی وجود دارد و در مساجد وحدت حاکم و تفرقه ممنوع است

نظم در مراکز تجمع، صوری است ولی در مساجد التزام باطنی به نظم است.

در مراکز تجمع حسادت هست ولی در مساجد تقوی و زهد مطرح است که حسادت آور نیست.

رسانه و مسجد

امروزه سلطه رسانه‌ای از سلطه نظامی بالاتر است و هنر کشورها، در رسانه آن، متبلور می‌گردد. یکی از پر هزینه‌ترین ارگان‌های دولتی، اطلاع‌رسانی و تجدّد رسانه هاست. پیچیده‌ترین تکنیک‌ها مربوط به رسانه است. موثرترین عامل

سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و حتی نظامی رسانه است در عین حال رسانه مسجد همچنان سرآمد است

ویژگی و امتیازات رسانه ای مسجد:^{۱۱۹}

اخبار مسجد با صدای ملایم و دلنشین و پر معنی (اذان) شروع می شود و سایر رسانه ها با تبلیغات اقتصادی

ابتدای اخبار مسجد با نماز است که بهترین عبادت است ولی ابتدای رسانه ها با موزیک است

مقدمه خبر در رسانه ها موسیقی و تصاویر کذایی است ولی رسانه مسجد مقدمه طهارت و وضو و نماز است.

رسانه مسجد انسان را فعال می کند و رسانه های دیگر انسان را بی تحرک می کند.

اخبار رسانه ها بعد از ساعاتی کهنه می شود بخلاف پیام های مسجد که همیشه تازه اند و هیچ گاه کهنه نمی شود

پیام دهنده مسجد، توجه به ظرفیت مخاطب دارد ولی معمول رسانه ها توجه ندارند.

مسجد رسانه ای است که هم پاک است و هم پاک کننده و انگیزه فاسدی در آن نیست و چون همراه با معنویت است،

تاثیر زیادی دارد اما رسانه های دیگر، اینگونه آسیب ها را دارد.

مسجد محدودیتی برای پذیرفتن مسلمانان ندارد، اما معیار رسانه ها عدد و رقم مخاطبین است.

رسانه ها نخبگان را شکار می کند ولی مسجد همه را هدایت میکند.

فقط ثروتمندان می توانند از رسانه های جدید استفاده کنند ولی مسجد قابل استفاده برای همه بوده و قدیم و جدید ندارد

مسجد هر چه ساده تر باشد بهتر پیام می دهد؛ رسانه ها هرچه مدرن تر.

رسانه نیاز به مجوز دارد، ساخت مسجد هیچ گونه منع شرعی ندارد.

رسانه ها گزینشی عمل می کنند ولی مسجد شفاف.

مسجد سانسور ندارد ولی همه خبرگزاری ها سانسور دارند.

رسانه ها وابستگی دارند ولی مسجد وابستگی ندارد.

مسجد خبرها را ریز و درشت نمی کند ولی رسانه ها تیتراژ بزرگ و کوچک دارد.

در مسجد، کاربر هم شنونده است و هم گوینده و رسانه ها فقط گوینده است

برای کسب خبر به مسجد می روند ولی رسانه ها به دنبال مستمع می روند.

^{۱۱۹}. مراد، تمام رسانه هایی است که در دنیا، مشغول به فعالیت و جلب مخاطب هستند.

مسجد تاثیر گذار است ولی رسانه های دیگر تاثیر پذیر.

اخبار مسجد همراه با اقدام و عمل است اگر نیاز به کمک مالی یا فکری باشد کمک می کند اگر نتواند دعا می کند یا دیگران را تشویق به کمک می کند.

علامته رسانه ای بودن مسجد، قصد قربت است ولی رسانه ها بدنبال منافع هستند

مسجد وقایع شیرین را ترویج می کند و حوادث تلخ را محو می کند صفحه حوادث مصداق تشییع فاحشه است. در مسجد اخبار ناگوار و تشنج زا ممنوع است؛ اخبار رسانه ها تشنج زا است (طرح اخبار تشنج زا در مسجد ممنوع ولی در سایر رسانه ها معمول است)

برخی رسانه ها فضا و بولتن محرمانه دارند ولی مسجد ندارد

اخبار مسجد تخصصی و برای قشر خاصی نیست چون هدف ساختن جامعه است اما رسانه ها مخاطب خاص دارند

مسجد پیام منفی ندارد ولی پیام های مخفی زیادی دارد ولی رسانه ها دارای پیام منفی هم هستند.

تحلیل مسجد خطر ندارد اما تحلیل رسانه ها خطرناک است.

در مسجد پیام دهنده گاهی پیام گیرنده است در سایر رسانه ها پیام دهنده با پیام گیرنده فرق می کند (استاد وارد و شاگرد خارج می شوند یا بالعکس)

مسجد رسانه ای پاک و مقدس است و نجس کردن آن جرم و جنایت است ولی رسانه ها چنین ویژگی ندارند

مساجد مشترک المنافع و دارای یک هویت اند و رسانه ها رقیب همدیگر بوده و یکدیگر را تخریب و خنثی می کنند.

عواقب اعتقادی ترک مسجد

۱. پیدایش و رشد فرقه های ضاله. (کسی که حضور در مسجد ندارند گرفتار فرقه های ضاله و مدعیان دروغین می شود)

۲. در برابر ویروس ها و شبهات اعتقادی قدرت دفاعی ندارد و حضور در مسجد ویروس کش است و قدرت و اقتدار ما را زیاد می کند.

۳. ابهت و زشتی گناه کم و ثواب بی ارزش می شود.

ب: عواقب اخلاقی

۱. با آنکه غیبت از زنا بدتر است،^{۱۲۰} هر که به مسجد نمی‌رود غیبت او جایز چون هر که به مسجد برود، غیبتش جایز

نیست^{۱۲۱}

۲. ترک مسجد زمینه ساز نفاق و دورویی است^{۱۲۲} و حضور در مسجد علامت اخلاص و پاکی است.^{۱۲۳}

۳. اگر نماز تنهی عن الفحشاء و المنکر است، فحشا و منکر آسیب اجتماعی است و با نماز فردی، آسیب اجتماعی

برطرف نمی‌شود قهراً نماز جماعت در مسجد مراد است^{۱۲۴}

۴. التزام عملی به اسلام ندارد؛ حضور در مسجد شاخص التزام عملی به اسلام است.

۵. بدترین ظلم، ظلم به خود و جامعه است؛ نرفتن به مسجد، بدترین ظلم است. (وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَسَّجِدَ اللَّهِ)^{۱۲۵}

۶. در معرض فساد قرار می‌گیرد و راه فرار نمی‌یابد و اگر بیابد، قدرت ندارد؛ در حالی که مسجدی‌ها راه نجات را می‌

یابند و قدرت بر فرار دارند؛ چرا که تنها نیستند و همفکر و همراه دارند.^{۱۲۶}

۷. زنان غیر مسجدی آسیب‌پذیر و از آنان استفاده ابزاری می‌شود و زنان مسجدی نه ابزار شده و نه آسیب می‌بینند.

۸. دچار نزاع و فتنه می‌شوند و با حضور سه وعده در مسجد زمینه‌های نزاع و فتنه از بین می‌رود.

۹. جامعه گسسته و مدنیت و آیین شهروندی از بین می‌رود و ارتباطات حیوانی جایگزین ارتباطات اخلاقی و انسانی

می‌گردد.

۱۰. شایعه رواج می‌یابد و جامعه سقوط می‌کند و حضور در مسجد شایعات را کم و جامعه را استوار می‌کند.

۱۲۱- عَنْ الصَّادِقِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَا يُصَلِّي فِي الْمَسْجِدِ مَعَ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا لَعْلَةً وَلَا غِيْبَةَ لِمَنْ صَلَّى فِي بَيْتِهِ - بحار الأنوار ج ۸ ص ۵

۱۲۲- كنز العمال، ج ۷، ص ۵۸۳: «مَنْ سَمِعَ النَّدَاءَ فَلَمْ يُجِبْهُ ثَلَاثًا كُتِبَ مِنَ الْمُنَافِقِينَ».

۱۲۳- سوره توبه، آیه ۱۰۸: (لَمَسْجِدُ أُسُسٍ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ رِجَالٌ يُحْيُونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ).

۱۲۴- «ان الصلاة تنهى عن الفحشاء والمنكر»

۱۲۵- سوره بقره، آیه ۱۱۴. (وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَى فِي خَرَابِهَا أُولَئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ).

۱۲۶- یکی از مصادیق "تعاونوا على البر والتقوى" همین حضور گروهی در مسجد است.

۱۱. معروف و منکر مخلوط و پس از آن، معروف، منکر و منکر، معروف می‌گردد چون مسجد مبین معروف ها و منکرات است

ج: عواقب روانی

۱. دچار افراط و تفریط می شوند و حضور در مسجد سبب اعتدال می شود
۲. فکر و ذکر و رفتارش، افراطی و از اعتدال خارج می‌شود و پس از مدتی گرفتار تفریطی می شود.
۳. جوانان، بی‌هویت و افسرده می‌گردند.^{۱۲۷}

د: عواقب اجتماعی

۱. منزوی و از جامعه مطرود می شود
۲. شخصیت او ناشناخته است،^{۱۲۸} ولی با حضور در مسجد مردم موظفند او را اهل خیر بدانند.
۳. رفاقت و همزیستی مسجدی‌ها با او ممنوع است^{۱۲۹} و رفیقان و شریکانی پیدا می کند که او را فریب داده یا پشیمان می کنند.
۴. مورد تنفر مؤمنان واقع می‌شود،^{۱۳۰} ولی با حضور در مسجد محبوب قلوب می‌گردد.
۵. مراکز اجتماعی همراه با مفاسد اجتماعی جایگزین مسجد می‌شود؛ در حالی که همیشه مسجد با مراکز فساد به مقابله برخاسته است و هیچ‌گونه آسیبی به جامعه نمی‌زند.
۶. مصاحبت‌های جایگزین رفاقت‌های مداوم را می‌گیرد؛ رفاقت مسجدی‌ها تا قیامت ادامه می‌یابد.
۷. اصالت خود را از دست می‌دهد؛ عده ای در دبستان و گروهی در دبیرستان و سرانجام در سرای سالمندان، خانواده متلاشی و در مسجد همه با هم هستند.

۱۲۷. جوانانی که از سفر حج و زیارت برمی‌گردند با جوانانی که از سفر توریستی برمی‌گردند، از نظر روحیه با همدیگر متفاوت‌اند.

۱۲۸. مستدرک الوسائل، ج ۶، ص ۴۵۱، ح ۷۲۰۸: «عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: إِذَا سُئِلَ عَمَّنْ لَا يَشْهَدُ الْجَمَاعَةَ فَقُلْ لَا أَعْرِفُهُ».

۱۲۹. مستحب است، انسان با کسی که در مسجد حاضر نمی‌شود، غذا نخورد. در کارها با او مشورت نکند، همسایه او نشود، از او زن نگیرد و به او زن ندهد.

توضیح المسائل ده مرجع - مسئله ۸۹۷

۱۳۰. کنز العمال، ج ۷، ص ۵۸۳: «مَنْ سَمِعَ الْفَلَاحَ فَلَمْ يُجِبْهُ فَلَا هُوَ مَعَنَا وَلَا هُوَ وَحْدَهُ».

۸. دچار تنگدستی می شود^{۱۳۱}

۹. اعراض کنندگان از مسجد بایکوت، گوشه گیر و زمین گیر می گردند.^{۱۳۲}

۱۰. امامان، مأموم و رهبران، رهرو و عزیزان، ذلیل و ذلیلان، عزیز می شوند.

۱۱. مدعیان دروغین جایگزین مردان بی ادعا می شود؛ (امام مسجد ادعائی جز دعوت به حق ندارد و غیر

مسجدی ها دعوت به نفس می کنند)

۱۲. مراکز فساد شلوغ تر می شود

۱۳. مسجد محور امور شهر است و نبود آن موجب پراکندگی و گسستگی می شود (چون مرکز شهر بر محور مسجد

شکل نمی گیرد شهرسازی عیار و معیار ندارد و همانند تسبیح پاره شده، دانه ها پراکنده می شوند)

۱۴. نقش انتظامی مسجد از پلیس و نیروی انتظامی کمتر نیست

۱۵. حلقه‌ی اتصال نسل‌ها می‌گسلد، کودکان در مهد و کهنسالان در آسایشگاه؛ مسجد اتصال نسل گذشته و آینده را

حفظ می‌کند.

۵: عواقب سیاسی

۱. تارک مسجد مورد طرد و تهدید حاکم اسلامی است؛^{۱۳۳} و حضور در مسجد اطاعت از پیامبر ﷺ و امام الهی است.

۲. جامعه ابهت و قدرت ندارد. در معرض تفرقه و سستی قرار گرفته و مرعوب و مقهور دشمن می‌شود.

۳. امامت به سلطنت، مسئول به دیکتاتور، حاکم به محکوم مبدل می‌گردد.

۴. زنان بی بندوبار، مطرح و زنان عفیف، گوشه‌نشین می‌شوند؛

۵. زنان غیر مسجدی جایگزین زنان مسجدی شده که بی بندوباری نتیجه آن خواهد شد.

۱۳۱. من اعرض عن ذکرى فان له معيشة ضنكا

۱۳۲. کسی حق ندارد با آنان ازدواج کند (بایکوت خانوادگی) یا با آنان همسایه شود (بایکوت اجتماعی) یا با آنان معاشرت کند و یا به سفر برود (بایکوت فرهنگی) و....

۱۳۳. کنز العمال، ج ۷، ص ۵۸۴: «قَوْمٌ سَمِعُوا النَّدَاءَ فَلَمْ يُجِيبُوا فَأَضْرَمَهَا عَلَيْهِمْ نَارًا». - عن أبي عبد الله عليه السلام قال قال رسول الله ﷺ بإحراق قوم في منازلهم كانوا يصلون في منازلهم ولا يصلون الجماعة فأتاه رجل أعمى فقال يا رسول الله ﷺ إني ضير البصر وربما أسمع النداء ولا أجد من يقودني إلى الجماعة والصلاة معك - فقال له النبي ﷺ شد من منزلك إلى المسجد جبلا واحضر الجماعة - الوافي، ج ۸، ص: ۱۱۷۰

۶. حضور زنان در مسجد، بی‌ارزش و حضور آنان در مراکز دیگر، ارزشمند می‌شود.

۷. از رهبر عادل دفاع نمی‌کند و او را خانه‌نشین می‌کنند.

۸. فتنه‌ها یکی پس از دیگری شعله‌ور می‌شوند.^{۱۳۴}

و: عواقب معنوی

۱. عدم حضور در مسجد، غفلت^{۱۳۵} و حضور در مسجد ذکر، هوشیاری و بصیرت است.

۲. در سختی‌ها و تنگناها قرار می‌گیرد^{۱۳۶} و هیچ مشکلی بدون مسجد حل نمی‌شود.

۳. مخاصمه و جنگ با خداست،^{۱۳۷} ولی حضور در مسجد همسایه و محبوب خدا می‌شود.^{۱۳۸}

ز: عواقب عبادی

۱. تارک مسجد، تارک نماز به حساب می‌آید.^{۱۳۹}

۲. کاهل نماز و یا وسواسی می‌شود و با حضور در مسجد، منظم و متعهد، شاداب و امیدوار می‌شود.

۳. نمازش واقعی و کامل نیست،^{۱۴۰} و نماز در مسجد، چه فرادا و چه جماعت، مصداق اقامه نماز است.

۴. عبادتش از نظارت عالم خارج و دچار اشتباه و غلو^{۱۴۱} در دین می‌گردد. و نماز با امام و نظارت عالم، ثواب نماز را تا

دو هزار برابر می‌کند، با اینکه ظاهر نماز عالم و غیر عالم یکی است.

۵. عبادتش برای او عجب و غرور می‌آورد ولی حضور در جمع مسجدی‌ها خضوع و خشوع پیدا می‌کند.

۱۳۴. از صدر اسلام تا به امروز فتنه‌ها از غیر مسجد (سقیفه بنی ساعده‌ها و ...) شروع گردیده و مسجد و اهل مسجد آن را خاموش کرده‌اند.

۱۳۵. کشف الغمّه، ج ۱، ص ۵۶۸: «قَالَ الْحَسَنُ عليه السلام الْغَفْلَةُ تَرْكُكَ الْمَسْجِدِ».

۱۳۶. سوره طه، آیه ۱۲۴: (وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا).

۱۳۴. بحار الانوار، ج ۸۱، ص ۱۵۴: «قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله إِبْجَابَةُ الْمُؤَذِّنِ رَحْمَةً وَثَوَابُهُ الْجَنَّةُ وَمَنْ لَمْ يَجِبْ خَاصَمَتَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

۱۳۸. مسند الحارث، ص ۵۲: «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله إِنْ اللَّهُ لَيُنَادِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ: أَيْنَ جِيرَانِي؟ أَيْنَ جِيرَانِي؟ قَالَ: فَتَقُولُ الْمَلَائِكَةُ: وَمَنْ يَنْبَغِي أَنْ يُجَاوِرَكَ؟ فَيَقُولُ: أَيْنَ

عَمَّارُ الْمَسَاجِدِ».

۱۳۹. عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّمَا جُعِلَ الْجَمَاعَةُ وَالْاجْتِمَاعُ إِلَى الصَّلَاةِ لِكَيْ يُعْرَفَ مَنْ يُصَلِّي مِمَّنْ لَا يُصَلِّي وَمَنْ يَحْفَظُ مَوَاقِيتَ الصَّلَاةِ مِمَّنْ يُضَيِّعُ وَلَوْ لَا ذَلِكَ لَمْ يُمَكِّنْ أَحَدًا أَنْ يَشْهَدَ عَلَى أَحَدٍ بِصَلَاحٍ لِأَنَّ مَنْ لَمْ يُصَلِّ فِي جَمَاعَةٍ فَلَا صَلَاةَ لَهُ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ لِأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وآله قَالَ لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يُصَلِّ فِي الْمَسْجِدِ مَعَ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا

مِنْ عِلَّةٍ - بحار الأنوار (ط - بيروت)؛ ج ۸۵؛ ص ۱۱

۱۴۰. بحار الانوار، ج ۸۵، ص ۵: «عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله أَنَّهُ قَالَ: لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يُصَلِّ فِي الْمَسْجِدِ مَعَ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا مِنْ عِلَّةٍ».

۶. به مستحبات روی آورده و اهتمامش به واجبات، کم می‌گردد.

۷. قرائت جایگزین عمل می‌شود، در حالی که مسجد نمایشگاه عمل به قرآن است.

۸. چون قرآن در غیر مسجد تلاوت می‌شود قرآن ناطق بالای نیزه می‌رود.

۹. نرفتن به مسجد، از مصادیق تخریب و حضور در مسجد بهترین عمران مسجد است.

ح: عواقب اخروی

۱. جهنم را در پی دارد،^{۱۴۱} ولی حاضر شوندگان در مسجد بدون معطلی وارد بهشت می‌شوند.^{۱۴۲}

۲. مشمول شکایت مسجد می‌شود،^{۱۴۳} با حضور در مسجد به نفع او شهادت داده می‌شود.

کودک و مسجد

از جنینی که در رحم مادر است تا سالخورده، حق حضور در مسجد را دارند و نمی‌توان کسی را منع کرد.

روضه الصبیان^{۱۴۴} (باغ کودکان) در مسجد پیامبر ﷺ، اختصار نماز جماعت توسط پیامبر ﷺ به خاطر گریه نوزاد.^{۱۴۵} و

استقبال پیامبر از کودکان در مسجد گواه بر همراه بودن کودکان با مادران است

از حقوق کودکان حق تربیت و آموزش نماز است و فضای مسجد در تربیت موثر است؛ (کودک در رحم مادر متأثر محیط

اطراف خود است.)

اگر مانع حضور کودکان به ویژه شیرخوارگان در مساجد شویم، ناخواسته از حضور مادران که لاجرم همراه آنان اند در

مساجد جلوگیری کرده‌ایم.

۱۵۵. سوره مدثر، آیات ۴۲ و ۴۳: (ما سَلَكُكُمْ فِي سَقَرٍ قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ).

۱۴۲. عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَ أَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ ثَلَاثَةَ نَفَرٍ بَغَيْرِ حِسَابٍ وَيُشْفَعَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ فِي ثَمَانِينَ أَلْفًا الْمُؤَدَّنُ وَالْإِمَامُ وَرَجُلٌ يَتَوَضَّأُ ثُمَّ يَدْخُلُ الْمَسْجِدَ فَيُصَلِّي فِي الْجَمَاعَةِ - مستدرک الوسائل ج ۶ ص ۴۴۹

۱۴۳. کافی، ج ۲، ص ۶۱۳، ح ۳: «عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ﷺ ثَلَاثَةٌ يَشْكُونَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَسْجِدَ خَرَابٍ لَا يُصَلِّي فِيهِ أَهْلُهُ وَعَالَمٌ بَيْنَ جُهَالٍ وَ مُصْحَفٌ مُعَلَّقٌ قَدْ وَقَعَ عَلَيْهِ الْغُبَارُ لَا يُقْرَأُ فِيهِ».

۱۴۴. الدَّورُ الْمَسْجِدُ فِي التَّرْبِيَةِ، صفحه ۱۲۸ - ۱۳۲.

۱۴۵. من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۳۹۰، ح ۱۱۵۵: «إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ ذَاتَ يَوْمٍ يَوْمٌ أَصْحَابُهُ فَيَسْمَعُ بَكَاءَ الصَّبِيِّ فَيُخَفِّفُ الصَّلَاةَ».

با فراهم آوردن زمینه‌های حضور در مسجد آنان را بیمه کنیم. نوجوانان هدف دشمنان بوده و اگر مزاحم حضور آنان در مسجد شویم دشمنان آنها را شکار می‌کند

خاطرات خوش دوران کودکی سرمایه گرایش‌ها و انتخاب‌های جوانی است. با استقبال از کودکان و نوجوانان در مسجد، خاطرات خوشی در ذهن آنان ترسیم کنیم.

همراهی پدر و مادر با کودکان در مسجد موجب دلگرمی، ترغیب و تشویق کودکان است و آسانترین تربیت و موثرترین شیوه است آنها را تنها نگذارید

کودکان را در مسجد مخاطب قرار دهیم تا احساس کنند در مسجد دارای جایگاه هستند و فرع و حاشیه نیستند. کودکان و نوجوانان در حال بازی تأثیرپذیرند حضور آنان در مسجد لزوماً به معنای آرام بودن و عبادت آنان نیست چون کودکان، غیرمستقیم با نماز و جماعت و آداب اجتماعی آشنا می‌شوند. (مهدکودک و مدرسه جای مسجد را پر نمی‌کند) لذا آینده کودکان در گرو پیوند امروز آنان با مسجد و اهل مسجد است.

وظایف بزرگ‌ترها در قبال کودکان

الف) باورها

۱. کودکان امروز، پدران و مادران آینده جامعه‌اند.
۲. از آنجا که مسجد سالمترین مکان است لذا آینده کودکان مسجدی، روشن‌تر و درخشان‌تر است.
۳. همان‌گونه که به فکر سلامت جسمی و غذا، پوشاک و آینده‌ی مادی فرزندانمان هستیم، به فکر تربیت و تدبیر آنها نیز باشیم که در مسجد آسان و در غیرمسجد دشوار است.
۴. مدرسه، خانه و مراکز تربیتی و ورزشی، جایگزین مسجد نمی‌شود. مسجد آثار تربیتی عمیقی بر کودکان می‌گذارد.
۵. حضور کودکان در مسجد میل به منکرات را در آنان کاهش می‌دهد و در نتیجه امنیت اخلاقی در خانه و جامعه افزایش می‌یابد.
۶. اگر کودکان در مسجد مقابل چشم پدر و مادر بازی کنند، بهتر از آن است که دور از نظارت آنان دست به کارهای دیگر بزنند.

۷. اگر ما را در کودکی به مسجد نبرده بودند، چه وضعیتی داشتیم؟ پس ضمن دعا برای آنان، زمینه دعای خیر فرزندانمان را فراهم کنیم. کودکان مسجدی فردا به یاد ما خواهند بود در مسجد به یاد اموات و والدین بیشتر هستند و دعای آنان، زمینه جلب رحمت الهی برای ما خواهد شد.

۸. اگر کودکان را جذب مسجد نکنیم، رها شده یا دیگران آنان را جذب می‌کنند و ما دچار آسیب‌های خانوادگی و اجتماعی...

۹. نواقص و کمبودهای برخی مساجد کودکانمان را دلزده نکند؛ چرا که مسجد هر چه باشد از جاهای دیگر بهتر است.

۱۰. فرزند مسجدی بهترین وارث و مصداق باقیات الصالحات است.

۱۱. فرزندان مسجدی همراه والدین در کهنسالی و پرستار آنان خواهند بود.^{۱۴۶}

ب) راهکارها

۱. بسیاری از مراکز غیر مسجدی مثل فروشگاه‌ها کودکان را جذب می‌کنند چرا که جذب کودکان آسانتر است و اگر

کودکان جذب شوند قطعاً والدین خود را به آنجا می‌کشاند لذا امکانات جذب در مسجد فراهم شود تا کودکان

استقبال کنند

۲. کودکان را همراه خود به مسجد ببریم آنان را زیر نظر داشته باشیم.

۳. ظرفیت و تحمل کودکان را در نظر داشته باشیم آنها پرحوصله نیستند، زیاد نگه نداریم، آنها را در تنگنا قرار ندهیم

اگر نماز یا بین دو نماز طول می‌کشد در یک نماز شرکت کنند.

۴. در صورت امکان هنگام برگشت هدیه‌ای برای آنان خریداری کنیم.

۵. اگر چیزی مثل نان و میوه خریدیم، آن را به نام کودکان به منزل ببریم.

۶. مسئولیت انتظامات کودکان را به افراد میانسال، مهربان، باتجربه، صبور و خوش اخلاق بسپاریم.

۷. به کودکان مسئولیت بدهیم و آنان را در انجام کارهای مسجد شریک و سهیم کنیم.

۸. کودک را از جای خود بلند نکنیم؛ چون نماز در آن اشکال دارد.

۱۴۶. فرزندان غیر مسجدی کمتر متعهد و مسئولیت‌پذیرند. کسی که در مقابل خداوند مسئولیت نمی‌پذیرد در قبال پدر و مادر نیز قهراً مسئولیت‌پذیر نیست.

۹. دختر بچه‌ها را بیش از پسر بچه‌ها مورد محبت قرار دهیم؛ چرا که دختران عاطفی‌تر اند.

۱۰. پذیرایی کودکان را جدی و مقدم بداریم، چون حساس‌تر و در جذب موثر است

۱۱. برای کودکان مسجدی نذر و وقف خاص داشته باشیم.

۱۲. هنگام برپایی نماز جماعت، کودکان را بین بزرگ‌ترها در صفوف حتی صف اول قرار دهیم و آنان را به عقب نرانیم

که علاوه بر کنترل آنها، احساس خودباوری و بزرگی را در آنان شکوفا می‌کند.

۱۳. اگر کودکان بدون همراهی والدین به مسجد آمده‌اند، آنها را تحقیر نکنیم، به آنها احترام بگذاریم.

۱۴. کودکان بی‌سرپرست را با امام مسجد آشنا کنیم تا امام توجه ویژه‌ای به آنها داشته باشد.

۱۵. کلاس آموزشی برای کودکان خسته کننده است، بیشتر با آنان معاشرت و گفتگو کنیم.

۱۶. اگر کودکان خطایی کردند، اغماض کنیم و اگر با آنان برخورد تندی شد، جبران کنیم

۱۷. امتیازات کودکان بر اساس حضور باشد، نه خلاقیت و هوش؛ تا دیگران دلزده نشوند.

۱۸. به دلیل پایین بودن آستانه‌ی تحمل کودکان نماز جماعت را طولانی نکنیم.

آداب حضور کودکان

۱. در حال گرسنگی و تشنگی آنها را به مسجد نبریم و اگر کسل و خسته هستند، در مسجد زیاد ننایم.

۲. تمام وقت را صرف تکالیف، تلویزیون، و سرگرمی نکنند، بخشی از اوقات خوب خود را به حضور در مسجد اختصاص

دهند.

۳. بهتر است با پدر یا مادر و بزرگ‌ترها به مسجد بروند.

۴. حضور در مسجد مختصّ تابستان و تعطیلات نباشد، بلکه پیوسته با مسجد ارتباط داشته باشند.

۵. با بهتر از خود در مسجد باشند و از رفتن با افرادی که ارزش آنان را کم می‌کنند، بپرهیزند.

۶. بدانند خداوند آنها را دعوت کرده و خدا آنها را دوست دارد.

۷. با امام مسجد دیدار و خود را به ایشان معرفی کنند.

۸. به پدر و مادر و کسانی که به احترام او به مسجد می‌آیند، احترام بگذارند.

۹. دوستان خود را در مسجد پیدا کنند؛ دوستان مسجدی از دوستان غیر مسجدی (مدرسه و محله و پارک ...) بهتراند.
۱۰. با افرادِ بهتر از خود در دوستی و رفاقت پیشگام باشند.
۱۱. همیارِ خادم مسجد باشند و با وی همکاری کنند.
۱۲. تذکرات بزرگ‌ترها را بپذیرند و بدانند که اهالی مسجد دشمن آنان نیستند.
۱۳. هنگام قرارگرفتن در صفوف نمازجماعت، به نمازگزارانی که جلو و پشت سر آنها قرار دارند، احترام بگذارند.
۱۴. هنگام نماز کنار بزرگ‌ترها بایستند.
۱۵. در کارها با امام مسجد مشورت کنیم و به کودکان نیز پیاموزیم که مشورت کنند.
۱۷. تذکرات دیگران اغلب خیرخواهانه است و قصد آزار و اذیت آنان را ندارند.^{۱۴۷}
۱۸. آداب حضور در مسجد را خود رعایت کنیم و به کودکان نیز یادآوری کنیم.

تبلیغ و موعظه در مسجد

چنانچه زمان تربیت و موعظه (مثل شب قدر) تاثیرگذار است مکان موعظه و تربیت هم تاثیر بسزایی دارد. «طیب دَوَّارٌ بِطِبِّهِ» به معنی طبابت در هر مکان نیست مثل دکتر جراح که در همه جا جراحی نمی کند ولی هر جا برود عنوان جراح دارد با اینکه شخص پیامبر ﷺ علم غیب و عصمت و زبان و شخصیتش تاثیر داشت افراد را به مسجد دعوت کرده و ارشاد می نمود

اینکه بیشتر عمر پیامبر ﷺ در مسجد گذشت به معنی این است که بیشترین ارشاد و تبلیغ را در مسجد انجام داده چگونه می شود نماز در مسجد ده‌ها هزار برابر غیر مسجد است اما تربیت و ارشاد در مسجد و غیر مسجد یکی باشد، اگر نماز در مسجد هزاران برابر غیر مسجد است^{۱۴۸}، موعظه و تبلیغ در مسجد نیز از ارزش و تاثیر بیشتری برخوردار است. مسجد الگوی رفتاری است نه گفتاری (یک سی دی ده‌ها ساعت سخنرانی را در خود جای می دهد اما فیلم کمتر از چند درصد می شود لذا چشم بیش از گوش، مغز انسان را پر می کند در سخنرانی ها چشم مستمع بیش از گوش آنان تاثیرپذیر است

۱۴۷. بعضی بزرگ‌ترها در کودکی اشتباهاتی داشته‌اند و نمی‌خواهند کودکان بدان‌ها مبتلا شوند لذا شدیداً با آنان برخورد می‌کنند.

۱۴۸- عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَى الرَّجُلِ فِي جَمَاعَةٍ خَيْرٌ مِنْ صَلَاتِهِ فِي بَيْتِهِ أَرْبَعِينَ سَنَةً قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَاةُ يَوْمٍ فَقَالَ صَلَاةٌ وَاحِدَةٌ - مستدرک الوسائل ۶ ۴۴۶

اگر کردار و رفتار امام جماعت مخالف گفتارش باشد یا اثر سوء خواهد داشت یا مفید نخواهد بود (لم تقولون ما لا تفعلون) لذا ائمه جماعات موفق کمتر سخنرانی می کنند چون کردار آنها بهترین الگو و تبلیغ است.

مسجد نمونه مسجدی است که :

محل عشق ورزی ، ابتکار ، عاطفه ، صداقت ، تفکر و عدالت باشد.

مردم بیش تر در آن حاضر شوند.

دارای هوا ، فضا و نور مناسب بوده و درب آن همواره باز باشد.

امکانات قسمت زنانه و مردانه یکسان باشد.

حفظ و نگهداری آن با مردم باشد.

مردم در نظافت آن، همیار خادم باشند.

آرامش و سکوت در فضای مسجد حکمفرما باشد.

نظارت و هدایت مسجد بر عهده روحانی کاردان و شایسته باشد.

معماری، موقعیت و جاذبه‌ی مناسب داشته باشد.

فعالیت‌های متنوع و متعادل داشته باشد.

دسترسی به آن آسان بوده و پارکینگ داشته باشد.

تمیز و معطر و منظم باشد

دارای طرح‌های معماری و سبک‌های اسلامی باشد

اقشار مختلف مردم در آن حضور یکسان داشته باشند

در شبانه روز قابل استفاده باشد

همه احساس مسوولیت کنند و هیچکس غریب نباشد.

همه امور تابع نماز و نماز آن خلاصه و با ابهت باشد.

مردم، مخارج مسجد را با رغبت بپردازند نه با تکدی گری.

صندوق های جداگانه برای هزینه های مختلف داشته باشد.

فقط محل عزا و فاتحه خوانی و ... نباشد.

مردم در همه امور عبادی ، سیاسی و اجتماعی به آن مراجعه کنند .

آداب حضور:

به قصد مسجد از خانه و محل کار خارج شویم

تنها به مسجد نرویم بلکه دیگران را همراه خود ببریم

خسته، گرسنه و کسل وارد نشویم

شاکر و خوشحال وارد شویم

قبل از اذان حاضر شویم

ساکت و آرام باشیم

در خدمت به مسجد سهیم باشیم

سبب اذیت دیگران نشویم

آداب خروج:

عجله نکنیم.

سبب خروج دیگران نشویم.

به قصد بازگشت خارج شویم

نماز تحیت:

نماز تحیت از آداب خاص مسجد و تنها نماز مستحبی است که در مسجد خوانده می شود چون نمازهای نافله و مستحبی

بهتر است در خلوت و دور از چشم دیگران باشد که در مسجد کمتر اتفاق می افتد.

در اهمیت آن همین بس که پیامبر ﷺ نماز تحیت را بر شنیدن خطبه جمعه مقدم داشت

شایسته نیست نافله و نمازهای مستحب در مساجد، نماز واجب را تحت تاثیر قرار دهد.

نماز تحیت از آداب مسجد است که به عنوان اولین اقدام در اولین لحظه‌ی ورود به مسجد می باشد.

نکته: هر نمازی می تواند تحیت مسجد باشد (واجب - تحیت)

مسجد محل تامین همه نیازهای روانی و عبادی مردم:

خانوادگی: پدر و مادر و فرزند و همسر و زن و مرد در مسجد شرکت دارند.

سیاسی: مسجد نه متعلق به جناح خاصی است و نه مذهب خاصی و نه قشر خاصی (وحدت زمینه ساز هر موفقیت سیاسی

است)

نظامی: اگر نظامی ها صبح گاه دارند مأمورند اما حضور مردم در مسجد هر روز بدون ماموریت و تعطیلی و روزی چند مرتبه

(دشمن از صف های مسجد بیش از عده و عده می ترسد)

آموزشی: علوم انسانی و اسلامی در غیر مسجد تفهیم نمی شود و دانشگاه محل تدریس و فرق است بین تفهیم و تدریس

لذا در مسجد شغل های ضروری تشویق می شود و از شغل های کاذب و بیهوده مذمت ولی در دانشگاه هدف مزایا است

لذا هزاران متخصص در رشته ای بیکار و در رشته دیگر متخصص نداریم. در مساجد شغل های ضروری تبیین و تشویق و

از شغل های کاذب و بیهوده آسیب شناسی می شود.

اعتقادی: مردم در مسجد دین دار می شوند نه دین دان و همه دین را می فهمند نه بعض دین، به همه خوبی ها دست

پیدا می کنند « قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ رَأَيْتُمُوهُ يُصَلِّي فِي الْمَسْجِدِ جَمَاعَةً فَظَنُّوا بِهِ كُلَّ خَيْرٍ »^{۱۴۹} و از افراط و تفریط

به دورند و خود را ناچیز می دانند و بهترین نمونه التزام عملی به اسلام را دارا هستند و متعهد، منظم و مؤدب اند.

تطهیر مسجد از منکرات:

مسجد اولین و تنها بنای الهی است که برای بشریت قرار داده شده و تمام راه حل ها را از مسجد و به مسجد ختم می شود

و در سایه تعمیر و احیای مسجد، انسانیت احیاء و زندگی معنی پیدا می کند و جامعه اسلامی بدون مسجد، عمر و عمران

و امارتی ندارد.

^{۱۴۹} - عوالی اللئالی العزیزیه فی الأحادیث الدینیة، ج ۱، ص: ۳۴۱ - سنن ابن ماجه ج ۱، ص ۲۶۳

تطهیر مسجد به اندازه ای مهم است که خداوند با فضائلی که برای انبیاء (خصوصاً حضرت ابراهیم علیه السلام) قائل است تعهد گرفته، بعبارتی تطهیر مسجد وظیفه انبیاء و حاکمان است و هم تکلیف زن و مرد و هم افتخار هر قوم و ملتی است که هر کس لایق آن نبوده و نخواهد بود.^{۱۵۰}

تطهیر مسجد بهترین زمینه تبلیغ دین و ترویج شریعت و ارشاد هر گمراه و مقصد هر هدایت شده است. اگر مسجد تطهیر شود وحدت امت اسلامی و محو فرقه ها را به ارمغان می آورد.

تطهیر مسجد امری نسبی است و هر چه مسجد مطهر و پاک باشد احساس بیشتری به تطهیر ایجاد می کند و هر کس در هر مرتبه ای که باشد مکلف به تطهیر است، ما هم به اندازه فهم خود) به امید روزی که هر کس در هر مرتبه ای با تطهیر مسجد جامعه و فرهنگ و زندگی را تطهیر کند وقتی پیامبرانی مثل ابراهیم علیه السلام و خاتم الانبیاء صلی الله علیه و آله مأمور به تطهیر باشند توان و اندازه ما مشخص می شود

و هرگاه هرگونه آلودگی به مسجد نزدیک شود بنیان جامعه متزلزل و فتنه ها خودنمایی کرده و گسستگی ها و شکستگی ها فراوان می شود.

در این هنگام موقعیت مسجد و کارکردهای مخفی آن برای متعهدین بارزتر می گردد و بی جهت نیست که خداوند از حضرت ابراهیم علیه السلام تعهد گرفته چون کشف آن برای همه به آسانی میسر نیست چنانچه در مرکز ضرار خداوند به پیامبر صلی الله علیه و آله دستور داده «لا تقم فیه ابدًا» یعنی هیچگاه در مرکز ضرار (غیر مسجد) قیام نکن.

لذا ارزش مسجد به تطهیر آن است و اگر مسجد تطهیر نشود جامعه قوام و قیام نخواهد داشت و نماز در آن «اقامه» و «تنهی عن الفحشا و المنکر» نخواهد شد بلکه اضاعه و ضایع خواهد شد چه رسد به قرآن و اهل بیت علیهم السلام و علما که بدون مسجد تعریف بایسته ندارند.

بهترین معرفی مسجد، زدودن غبارها و نباید ها که هست و باید ها که نیست می باشد.

لذا بعضی از علماء استفاده از کلمه محرمات و مکروهات برای مسجد ناروا دانسته و توهین بحساب آورده اند و بجای آن از کلمه منکرات استفاده کرده اند که هم جامع محرمات و مکروهات و... می باشد تا بتوانیم آنچه را که نه در مسجد

^{۱۵۰} - «قال رسول الله صلی الله علیه و آله : إِنْ أَلَّهِ إِذَا أَحَبَّ عَبْدًا جَعَلَهُ قِيَمَ مَسْجِدٍ» کنز العمال ج ۷/ ۶۵۳

حرام است و نه مکروه بلکه بی ادبی یا مقتضی بی ادبی است اجتناب کنیم چنانچه در آیه «خذوا زینتکم عند کل مسجد» زینت را به ما نسبت داده اند یعنی آنچه شاید در واقع زینت نباشد ولی شما آنرا زینت می دانید هم در مسجد مراعات شود.

آنچه تقدیم می شود نکاتی است که یا صریح روایات و آیات است و یا مغایر با آیات و روایات نیست یعنی شاید موافق هم نباشد ولی آنرا زینت می دانند و ترک آنرا بی ادبی می شمردند.

متن را به حاشیه و حاشیه را به متن بردن با تمامیت و کاملیت دین منافات دارد. احکام و معارف دین همانند جدولی است که تطبیق افقی و عمودی آن ملاک است

همانند حضور زنان در مسجد با آنکه می دانیم فضایل مسجد اختصاص به مردان ندارد و نسنجیده زنان را از مسجد محروم می کنیم (شاید حضورشان افضل از مردان باشد)

بعضی منکرات را براحتی در مسجد انجام می دهیم و گاهی افضل می دانیم مثل صدای بلند و جمع خوانی

بعضی مستحبات را تا مرز حرام جلو می بریم مانند غذا خوردن در مسجد

محرماتی که واجب می دانیم مانند بیدار کردن کسی که در مسجد خوابیده است

بعضی از منکرات و ناپسندها را ائمه موقتاً اجازه داده اند مثل مناره و کنگره.

برخی منکرات از روی ناچاری است مثل سقف در مناطق گرم یا سرد

مرافق متعدد (همچون حسینیه، بسیج، کانون، سالن مطالعه و ...) سبب دلسردی مردم نسبت به ساخت و اداره مسجد شده است

دعا، تعقیبات و نماز طولانی سبب خلوت شدن مسجد می شود.

تشکیل نماز جماعت در اداراتی که نزدیک مسجد اند موجب روی گردانی از مسجد می شود

امامان جماعات، مسجد را با نماز در ادارات تعطیل نکنند.

تجلیل از چهره های مسجدی باید پررنگ تر از دیگر چهره های اجتماعی و فرهنگی باشد

آسیب ساخت مساجد بزرگ:

توسعه مسجد طرح موفق نبوده اگر بجای توسعه به تعدد بپردازیم بهتر است

بزرگ ساختن مسجد جوابگوی تعدد مسجد نیست. مساجد بزرگ فاصله ها را زیاد کرده و علاوه اینکه مناطق زیادی دسترسی به مسجد ندارند. اگر به جای مسجد چند هزار متری، مساجد صدمتری یا چند صدمتری بود فاصله ها کم، مسابقه ها زیاد، ساخت و ساز و اداره آن آسان و امام آن موفق بود (مساجد زمان پیامبر ﷺ کوچک و طایفه‌ای و با کلمه بنی نامگذاری شده است)

اگر به جای حسینیّه، مسجد می ساختیم، کمبود مسجد نداشتیم. چون با حسینیّه از مسجد بی نیاز نمی شویم و در مسجد با فلسفه قیام امام حسین (علیه السلام) بهتر و صحیح تر آشنا می شویم

مهمانی خدا در مهمان خانه خدا (مسجد)

اللَّهُمَّ هَذَا شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَتْ فِيهِ الْقُرْآنَ وَ أَمَرْتُ بِعِمَارَةِ الْمَسَاجِدِ^{۱۵۱}

وقتی نماز تحیت مسجد است، روزه هدیه به مسجد است مثل اعتکاف که حضور و مکث در مسجد به شرط روزه است و مانند فقری که در حج پول قربانی ندارد و روزه می گیرد.

روزه فرصتی است برای حضور بیشتر در مسجد، لذا با اینکه مسجد رفتن در رمضان و غیر آن فرقی نمی کند در تمام کشور های اسلامی نماد ماه رمضان در مساجد ظهور پیدا می کند و کسانی که روزه می گیرند و مسجد نمی آیند احساس می کنند که روزه شان کامل نیست لذا روزه و مسجد با هم گره خورده است، علاوه اینکه ماه مبارک رمضان مترادف با حضور چشمگیر مردم در مساجد است با این که آنقدر مسجد رفتن ضروری و مفید است که گویی ماه رمضان و غیر ماه رمضان با هم فرقی ندارند

اگر رمضان، مبارک است مسجد هم خودش مبارک است^{۱۵۲} و هم اطرافش.^{۱۵۳}

رمضان ماه وصال و مسجد مکان وصال است

رمضان ریا ندارد، مسجد رفتن بهترین ریاست.

۱۵۱- بحار الانوار، ج ۹۸، ص ۴۷

۱۵۲- سوره آل عمران، آیه ۹۶: (بِبَكَّةٍ مُبَارَكًا)

۱۵۳- سوره اسراء، آیه ۱: (بَارَكْنَا حَوْلَهُ)

روزه تمرین عبودیت است (لعلکم تتقون) مسجد هم بیوت متقین است

کراهت سرودن شعر در ماه مبارک رمضان و همچنین در مسجد شعر سرودن کراهت دارد (وسائل الشیعه ج ۳ ص ۴۹۳)
ماه رمضان ماه چشیدن فقر فقر است. مسجد هم محل تساوی اغنیا و فقر است (اغنیا جایگاه ویژه در مسجد ندارند) (وسائل ج ۴ ص ۳)

روزه نذر مادر حضرت مریم است چنانچه خدمت به مسجد هم نذر مادر حضرت مریم بوده است.

(شَهْرٌ دُعِيتُمْ فِيهِ إِلَى ضِيَافَةِ اللَّهِ^{۱۵۴}) اگر ماه مبارک رمضان ماه مهمانی خداست، مسجد مهمان‌خانه‌ای است^{۱۵۵} که در همه شهرها و روستاها ما را به طرف خود دعوت می‌کند (حی علی خیر العمل)

کسی که روزه می‌گیرد و مسجد نمی‌رود گویی دعوت داشته ولی به میهمانی نرفته است و کسی که نمی‌تواند روزه بگیرد ولی اهل مسجد است میهمان محسوب شده و خداوند از او پذیرائی می‌کند.

آنان که به هر دلیلی نمی‌توانند روزه بگیرند اهتمام به حضور در مسجد داشته باشند و تصور نکنند که چون روزه نیستند خداوند آنها را رسوا کرده و از مهمان‌خانه و مسجد محروم می‌کند.

با اینکه اطعام، قرآن، صدقه و امثال آن در ماه رمضان تا هزاران برابر ثواب دارد ولی مسجد رفتن آنقدر ضروری است که در ماه رمضان و غیر آن، تفاوتی بیان نشده است.

با اینکه حضور در مسجد، در ماه رمضان و غیر ماه رمضان تفاوتی ندارد با حضور چشمگیر مردم در ماه رمضان در مساجد ظهور و بروز پیدا می‌کند و حال و هوای دیگری دارد چرا که روزه امساک است و نشانی ندارد. به دلیل سحری و افطار خوردن قبل و بعد از اذان صبح و مغرب و عشاء حضور در مساجد به ویژه برای نماز صبح آسان می‌شود.

در تمام شهرها لحظه افطار عبور و مرور در خیابان‌ها به شدت کاهش می‌یابد که دلیل بر حاکمیت روزه^{۱۵۶} داران و حاکی از فضای معنوی ماه رمضان است.

^{۱۵۴} - الأمالی (للمصدق)، النص، ص: ۹۳

^{۱۵۵} - أَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَكَانَ إِذَا بَلَغَ بَابَ الْمَسْجِدِ رَفَعَ رَأْسَهُ وَ يَقُولُ إِلَهِی ضَيْفُكَ بَيْبَاكَ - بحار الأنوار ج ۴۳ ص ۳۳۹

قال رسول الله ﷺ المساجد سوق من أسواق الآخرة من دخلها كان ضيفا لله قراه المغفرة ، وتحفته الكرامة ، فعليكم بالرتاع قالوا : يا رسول الله ﷺ وما الرتاع ؟ قال :

الدعاء والرغبة إلى الله تعالى . كنز العمال ج ۷ ص ۵۸۰

امامان و خادمان مساجد به عنوان مهمان دار، باید همه‌ی توان خود را برای پذیرایی در تمام ساعات شبانه‌روز به کار ببندند و بیشتر به فکر پذیرایی عبادی و معنوی مهمانان خدا باشند تا پذیرایی مادی.

اگر افطاری و سحری با چندین رقم خوردنی‌ها و نوشیدنی‌ها میسر است، مهمانی معنوی با صدها نوع خواسته و تقاضا همراه است و کجا بهتر از مسجد.

اگر هر نفس در ماه رمضان تسبیح است ^{۱۵۶} نفس کشیدن در مسجد در هر زمانی حتی غیر ماه رمضان هم عبادت است؛ ^{۱۵۷}

اگر در ماه رمضان با امساک از خوردنی‌ها مقاومت می‌کنیم ^{۱۵۸} با حضور در مسجد، با همه وسوسه‌های شیطانی مبارزه می‌کنیم از جمله آنچه که ما را از مسجد بازدارد مثل دور بودن مسیر و طول دادن جماعت، هماهنگ نبودن کارگزاران چون نشستن در مسجد، ایستادن در مقابل شیاطین است ^{۱۵۹}.

اگر ماه رمضان شیطان در غل و زنجیر است در مسجد هم همین‌گونه است.

اگر ماه رمضان ماه نزول قرآن است مسجد هم محل نزول، تلاوت و عمل به قرآن است.

اگر ماه رمضان بهترین زمان عبادت است مسجد هم بهترین مکان عبادت است.

اگر ماه مبارک رمضان ماه خداست مسجد هم خانه و زیارتگاه خداست.

برنامه‌ای با موضوع کارکردهای مسجد در ماه رمضان در رسانه ملی برگزار شود

توصیه‌ها

۱. ائمه مساجد نمازهای ماه مبارک رمضان را در مساجد به قدری طولانی نکنند که با تمام شدن ماه رمضان جمعیت به شدت کاهش یابد.

^{۱۵۶} - أَنفَاسُكُمْ فِيهِ تَسْبِيحُ. الأُمَالِي (للصَدُوق)، النص، ص: ۹۳

^{۱۵۷} - مَا دُمْتَ جَالِسًا فِي الْمَسْجِدِ بِكُلِّ نَفْسٍ تَنَفَّسْتَ دَرَجَةً فِي الْجَنَّةِ وَ تَصَلَّى عَلَيْكَ الْمَلَائِكَةُ وَ تُكْتَبُ لَكَ بِكُلِّ نَفْسٍ تَنَفَّسْتَ فِيهِ عَشْرُ حَسَنَاتٍ وَ تَمَحَى عَنْكَ عَشْرُ سَيِّئَاتٍ. بحار الأنوار (ط - بيروت)، ج ۸۰، ص: ۳۶۹

^{۱۵۸} - وَالشَّيَاطِينُ مَغْلُولَةٌ فَاسْأَلُوا رَبَّكُمْ أَنْ لَا يُسَلِّطَهَا عَلَيْكُمْ

^{۱۵۹} - وَ قَالَ إِذَا دَخَلَ الْعَبْدُ الْمَسْجِدَ فَقَالَ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ قَالَ الشَّيْطَانُ إِنَّهُ كَسَرَ ظَهْرِي وَ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِهَا عِبَادَةَ سَنَةٍ وَ إِذَا خَرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ يَقُولُ مِثْلَ ذَلِكَ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ شَعْرَةٍ عَلَى بَدَنِهِ مِائَةَ حَسَنَةٍ وَ رَفَعَ لَهُ مِائَةَ دَرَجَةٍ. بحار الأنوار ۷/۷۶

۲. در لیالی قدر در مسجد قرآن به سرگیریم، نه در منازل و اماکن دیگر مثل پارک ها و قبرستان ها. شبهای قدر - مخصوصاً شب بیست و سوم - حضرت زهرا (س) کودکان خود را در مسجد نگاه می داشت داستان جهنمی - که حاکی از اهمیت حضور در مسجد در شبهای قدر است - خواندنی است. ۱۶۰

۳. با این که بیوت پیامبر و ائمه اطهار حکم مسجد دارد ولی باز می بینیم پیامبر عظیم الشان اسلام در دهه آخر ماه مبارک رمضان در مسجد معتکف می شدند و ائمه نیز حضور بیش تری داشته اند.

سعی شود دعاهاى تکرارى خوانده نشود یا بعد از دو نماز خوانده شود تا مردم اذیت نشوند. صدای بلندگو در داخل و خارج گوشخراش نباشد.

۴. مسجد جاذبه دار باشد مثل عطر و گل و آب و سبزه.

قرآن در مسجد

مسجد دار القرآن است محل قرائت، فهم و عمل به قرآن است « من أحبَّ القرآنَ فليحبَّ المساجد »^{۱۶۱} چنانچه خارج کردن قرآن از مسجد، قرآن را آسیب پذیر و مسجد را بی محتوا می کند.

علی (علیه السلام)، مهمان خدا

تولد امیرالمومنین (علیه السلام) و حضور چند روزه ایشان در مسجد (کعبه) و شهادت آن حضرت در ماه رمضان و خانه خدا (مسجد) پیام های ویژه ای دارد.

شب های قدر و مسجد

احیاء و قرآن به سر گرفتن در غیر مسجد علاوه بر اینکه پیامدها و آثار ناگواری داشته، فضائل، آثار و رونق مساجد را ندارد و مردم را بی انگیزه می کند

احیاء شب های قدر در مساجد محلی آثار زیادی در معنویت و تربیت و اصلاح امور و حل مشکلات و پرکردن خلاءها دارد، سزاوار نیست که با پخش مراسم زنده مردم را در خانه زمین گیر کرده بگونه ای که خود را از رفتن به مسجد بی

^{۱۶۰} . مراجعه کنید به سفینه البحار

^{۱۶۱} - مستدرک الوسائل ج ۳ ص ۲۵۵

نیاز دانسته و از این فیض محروم شوند، یا اینکه آنها را دعوت به مراسم بزرگ کند که چندان برای همه میسر نیست. ترویج مراسم قرآن به سر در غیر مسجد پیامدها و آثار ناگواری داشته و خواهد داشت

كَانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام مَرِيضًا مُدْنِفًا فَأَمَرَ فَأُخْرِجَ إِلَى مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وسلم فَكَانَ فِيهِ حَتَّى أَصْبَحَ لَيْلَةَ ثَلَاثٍ وَ عِشْرِينَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ ١٦٢

عَنْ ابْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أُنَيْسٍ الْجُهَنِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِي بَادِيَةً أَكُونُ فِيهَا وَأَنَا أُصَلِّي فِيهَا بِحَمْدِ اللَّهِ فَمَرْنِي بِلَيْلَةٍ أَنْزِلُهَا إِلَيَّ هَذَا الْمَسْجِدِ فَقَالَ أَنْزِلْ لَيْلَةَ ثَلَاثٍ وَ عِشْرِينَ ١٦٣

در لیالی قدر از خداوند بخواهیم ما را از آبادگران مساجد خود قرار دهد. ١٦٤

احیای شب عید فطر و قربان در مسجد سفارش شده است، نه در هر مکانی. ١٦٥

با اجرای مراسم شب قدر در منازل و مراکز دیگر مانع حضور مردم در مسجد و ساخت آن نشویم
جماعت در غیرماه مبارک رمضان با آن فرقی نمی‌کند، پس حضور در مساجد را استمرار ببخشیم.

شب قدر زمانی و مکانی:

اگر ماه رمضان یا شب قدر را درک نکردید عرفات فرصت جبران هست اما شب قدر مکانی (مسجد) برای همه کس و در هر زمانی در دسترس است لذا در منابع اسلامی بدیل برای آن نیامده است.

نماز و روزه قضا دارد اما مسجد نرفتن قضا ندارد همانند شب قدر

شب قدر بدیل دارد اما مسجد بدیل ندارد

شب قدر، شبش ملاک است، مسجد شب و روز ندارد.

فرق دوم شب قدر درک کردنی است و حضور در مسجد درک شدنی، لذا صرف حضور در مسجد کافی است بخلاف شب قدر که درک آن کار مشکلی است.

١٦٢- بحارالأنوار ج ٤٧ ص ٥٣

١٦٣- سنن ابی داود ج ١ ص ٣١١

١٦٤ . اللهم اجعلنا من عمار مساجدك

١٦٥. كَانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام مَرِيضًا مُدْنِفًا فَأَمَرَ فَأُخْرِجَ إِلَى مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وسلم فَكَانَ فِيهِ حَتَّى أَصْبَحَ لَيْلَةَ ثَلَاثٍ وَ عِشْرِينَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ بحارالأنوار ج ٤٧ ص ٥٣
امام صادق ٧ در شب بیست و سوم سخت مریض بودند، با این حال دستور دادند وی را به مسجد ببرند و آن شب را تا صبح در مسجد ماندند.

افضلیت زمان (شب قدر) برتری بر افضلیت مکانی ندارد. توضیح اینکه روزه و ذکر و قرآن و انفاق در ماه مبارک رمضان از هزار برابر کمتر نیست و گاهی تا هزاران برابر افزایش می یابد مثل لیلہ القدر خیر من الف شهر نه ۳۰۰۰۰ شب بلکه ۳۰ هزار شبانه روز در فضیلت به شب قدر نمی رسد ولی حضور در مسجد ماه رمضان و غیر ماه رمضان ندارد چراکه اگر تفاوتی بود حتما در منابع اسلامی مطرح می شد پیامی از این نکته می گیریم مسجد رفتن جزء سبک زندگی اسلامی است و تحت تأثیر زمانی غیر از زمان (ماه رمضان) دیگر نیست

مسجد رفتن التزام عملی به اسلام است و التزام عملی به اسلام شدت و ضعف ندارد در فقه اسلامی احکام مسجد بر احکام دیگر حکومت دارد لذا اولویت مقدم بر افضلیت است لذا مسجد رفتن در ماه رمضان اولویت دارد نه افضلیت در روزه ماه رمضان ترخیص و تخصیص هایی دارد مثل مرض، سفر و خطر و جنابت و حیض که ممنوع است اما حضور در مسجد منعی که ندارد آنچنان ترخیصی هم ندارد قطعا کوری و دوری و جنابت مانع رفتن نیست

گرچه هر کار خیری در ماه رمضان ارزش افزوده پیدا می کند از قرائت قرآن و انفاق و امثالهم تا آنجا که نفس کشیدن تسبیح بحساب آمده جالب اینجاست که تنها روزه در ماه رمضان واجب است که معنی روزه خویشتن داری و نخوردن و نیاشامیدن است و بالاخره روزه نمودی ندارد چون عملی نیست ولی جالب آنجاست که نمود ماه رمضان در مساجد ظهور پیدا می کند جمعیت مساجد تا سه برابر و رونق نمازها خصوصا صبح و کارکردهای مسجد در ماه رمضان متنوع تر و موثرتر می شود و حضور در مسجد و کارکردهای آن عملی و ظهور دارد و حال آنکه خود روزه عمل ندارد و اگر باشد مخفی است.

مسجد رفتن در ماه مبارک رمضان ارزش بیشتری از غیر ماه رمضان در اسناد اسلامی ندارد چون مسجد به معنی التزام عملی به اسلام است و التزام هر لحظه و ساعت نیاز به بروز دارد ولی در عین حال مشترکات و امتیازاتی بین ماه رمضان و مسجد وجود دارد که باید به آن پرداخته شود، مثل : دُعَاءُ آخِرُ فِی اللَّیْلَةِ السَّابِعَةِ عَشَرَ مَرُویُّ عَنِ النَّبِیِّ ﷺ اللَّهُمَّ هَذَا شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَتْ فِيهِ الْقُرْآنَ وَ أُمِرَتْ بِعِمَارَةِ الْمَسَاجِدِ (بحار الانوار ، ج ۹۸ ، ص ۴۷) اما اینکه در کجا و چگونه در ماه رمضان مامور به عمارت مسجدیم ممکن است:

۱- ماه رمضان ماه میهمانی خدا و مسجد میهمان خانه خداست.

۲- نماد روزه‌داری مردم با حضور مردم در مساجد رقم می‌خورد.

۳- ملائکه مسؤول پذیرایی از اهالی مسجد و ماه رمضان اند. (تنزل الملائكة و الروح / سوره قدر - يَا أَبَا ذَرٍّ إِنَّ اللَّهَ

تَعَالَى يُعْطِيكَ مَا دُمْتَ جَالِسًا فِي الْمَسْجِدِ... تُصَلِّيَ عَلَيْكَ الْمَلَائِكَةُ / بحار الأنوار (ط - بيروت)، ج ۸۰، ص: ۳۶۹)

۴- حضور بندگان خدا در ماه خدا در خانه خدا عالی‌ترین جلوه عبودیت است.

۵- روزه، زمان (شب قدر) و مسجد هر سه سبب نزدیکی با خداست.

۶- افطاری در مسجد نماد پذیرایی در خانه خداست.

۷- حضور روزه‌داران در مسجد سمبل ایمان و روزه‌داری است.

۸- خلوت شدن خیابان‌ها در هنگام افطار و پر شدن مساجد نمود روزه‌داری است.

۹- خاطره خوش نماز صبح مساجد در ماه رمضان

۱۰- علم به شهادت امیرالمومنین (علیه السلام) را از رفتن به مسجد باز نداشت.

۱۱- با حضور در مساجد شبهای قدر را بهتر قدر بدانیم.

وَقَالَ ﷺ مَا مِنْ لَيْلَةٍ إِلَّا وَ مَلَكُ الْمَوْتِ يُنَادِي يَا أَهْلَ الْقُبُورِ لِمَنْ تَعْبِطُونَ الْيَوْمَ وَقَدْ عَايَنْتُمْ هَؤُلَاءِ الْمُطَّلِعِ فَيَقُولُ الْمَوْتَى

إِنَّمَا نَعْبِطُ الْمُؤْمِنُونَ [الْمُؤْمِنِينَ] فِي مَسَاجِدِهِمْ لِأَنَّهُمْ يُصَلُّونَ وَ لَا نُصَلِّي وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَ لَا نُزَكِّي وَ يَصُومُونَ شَهْرَ رَمَضَانَ وَ

لَا نَصُومُ وَ يَتَصَدَّقُونَ بِمَا فَضَّلَ عَنْ عِيَالِهِمْ وَ نَحْنُ لَا نَتَصَدَّقُ - إرشاد القلوب إلى الصواب (للدیلمی)، ج ۱، ص: ۵۳

روز قدس (روز دفاع از مسجد)

مسجد در طول تاریخ از عصر آدم (علیه السلام) تا خاتم (صلی الله علیه و آله) محور حق و باطل و ظالم و مظلوم بوده و خواهد بود.

پیامبر اکرم چه در مکه و چه در مدینه سختی‌های زیادی کشید و جنگ‌های زیادی داشت در صدد آزادسازی

مسجدالحرام بود و روز فتح مکه از آن جهت که روز آزادسازی مسجدالحرام بود بزرگ‌ترین و بالاترین پیروزی برای

اسلام به شمار آمد کأنَّ به آرزوهایش رسید.

در مسئله فلسطین، مسجد، محور است اگر مسجدالاقصی را بدهند و پنج کشور اطراف فلسطین را به ما ندهند اسلام پیروز شده است و اگر همه شامات و فلسطین را به ما بدهند ولی مسجدالاقصی را ندهند ما شکست خورده ایم. امام زمان عجل الله تعالی فرجه الکریم مساجد را احیا خواهد کرد و از مسجد الحرام شروع می کند و در مسجد کوفه مستقر می شود. لذا روز قدس، روز مسجد است (نه فقط فلسطین) روز دفاع از مسجد است و دفاع از مسجد بر همه مسلمانان لازم است ۱۶۶

عید و مسجد

احیاء شب عید در مسجد سفارش شده است. كَانَ عَلَى بْنِ الْحُسَيْنِ وَ بَيْتُ لَيْلَةِ الْفِطْرِ فِي الْمَسْجِدِ ۱۶۷

پیشنهاد:

اگر روحانیون خصوصاً در دهه آخر رمضان که مردم علاوه بر روزه، حضور بیشتری در مسجد دارند، معتکف شوند (مثل رسول خدا صلی الله علیه و آله) علاوه بر در دسترس بودن، آثار تبلیغی زیادی دارد. امامانی که نماز جماعت صبح دارند ۳ برابر افزایش جمعیت و ۴ برابر مقبولیت بیشتر نسبت به سایر ائمه جماعات دارند. ائمه جمعه ای که نماز صبح ندارند مقبولیت آنها کامل نیست

قم: دارالشفاء ساختمان ۱ طبقه ۲ تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۳۷۷۰۱ نمابر: ۳۷۷۳۱۴۴۸

۰۹۱۲۱۵۱۹۴۴۶

فضای مجازی: @almasjed

۱۶۶- لَوْ لَا دَفَعَ اللَّهُ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهْدَمَتْ صَوَامِعُ وَ بَيْعٌ وَ صَلَوَاتٌ وَ مَسَاجِدُ يُذَكَّرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا - الحج / ۴۰

۱۶۷- بحار الأنوار ج ۸۰ ص ۱۱۵